

STENOGRAFSKE BELEŠKE PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

20. REDOVNI SASTANAK

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

DRŽAN 14. MAJA 1919. GODINE U BEOGRADU.

PRESEDAVAO:

Podpredsednik dr. Ivan Ribar.

SEKRETAR,

dr. Dragutin Lončar.

Prisutni su bili gg. Ministri: Predsednik Ministarskog Saveta, Ministar unutrašnjih dela, Ministar šuma i ruda, Ministar za socijalnu politiku, Ministar za ustavotvornu skupštinu i izjednačenje zakona, Ministar narodne privrede, Ministar prosvete i Ministar zdravlja.

Početak rada u 17 časova.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Otvaram 20. redovni sastanak. Molim g. sekretara, da izvoli pročitati protokol prošlog sastanka.

Sekretar Pavel Pestotnik: Pročita protokol 19. redovnog sastanka.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima li ko šta protivu protokola da primeti? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen. Molim g. sekretara da pročita molbe.

Sekretar dr. Dragutin Lončar: Pročita molbu Jelene Kovačević udove iz Beograda, koja moli Narodno Predstavništvo za stalnu pomoć. Br.1891.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ova će se molba uputiti odboru za molbe i žalbe.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim g. sekretara da izvoli pročitati interpelaciju.

Sekretar dr. Dragutin Lončar: Saopštava interpelaciju gosp. Grafenauera i drugova na g. ministra Predsednika, o događajima u Slovenačkoj Koruškoj. (Vidi na kraju zapisnika).

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim g. sekretara da izvoli pročitati saopštenja.

Sekretar dr. Dragutin Lončar: Saopštava odgovor ministra Predsednika, da će na interpelaciju g. Vi-

tomira Korača i drugova zbog ukidanja radničke proslave odgovoriti, kad ista bude stavljena na dnevni red.

G. Predsednik Ministarskog Saveta vraća upućeno mu pitanje narodnog poslanika g. Svetožara K. Đorđevića, zašto je za vreme okupacije slato na račun plate i invalide, nekome od činovništva više, a nekome manje, pošto odgovor na ovo pitanje spada u nadležnost g. Ministra Finansija.

Odgovor g. Ministra Ishrane i Obnove Zemlje, da će na interpelaciju g. S. Ribarca odnosno zaključenja aranžmana, u pogledu za razmenu robe između Ministra Ishrane i Čehoslovačke republike odgovoriti kad bude stavljena na dnevni red.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim g. sekretara verifikacionog odbora dra Krizmana da izvoli pročitati izvještaj verifikacionog odbora.

Izvestilac dr. Henrik Krizman: Pročita izvještaj verifikacionog odbora o mandatu dr. Mihajla Šuškalovića, koji glasi:

Narodnom Predstavništvu.

Verifikacioni odbor primio je naknadno punomoćje dr. Mihajla Šuškalovića, lekara u Skoplju (zamenik Hafis Ravet Abdu-Raham), poslanika za okrug Skopski.

Protiv njegovog izbora uložene su dve žalbe i to: od strane gg. Stojka Mladenovića i drugova i dra Alekse Stanišića i drugova, u kojima se navodi: da dr. Mihajlo Šuškalović nije rođen u Staroj Srbiji, da nije živio 10 godina neprekidno do izbora u Južnoj Srbiji, da je bio pod barjakinom kao sanitetski major i da se je predao neprijatelju u Skadru.

Odbor je sa pet glasova protiv jedne žalbe i oglasio, da izbor treba smatrati neosporen, jer dr. Šuška-

lović već 27 godina boravi stalno u Skoplju, a okolnost, što je rođen u Sarajevu nije na rezultat i slobodu izbora imala nikakvog uticaja, dok ostali navodi žalbe nisu ničim potkrepljeni.

S toga predlažemo, da Narodno Predstavništvo mandat dr. Mihajla Šuškalovića izvoli oglašiti za neosporan, a žalbe odbaciti.

Kod ovog rešenja imao je svoje odvojno mišljenje g. Uroš Lomović.

Beograd, 13. maja 1919. godine.

Sekretar,
Dr. Henrik Krizman

Predsednik Odbora,
Dragutin Perić

Članovi:

Bor. J. Popović
Dr. M. Mažuranić
Dr. D. Lončar
Uroš Lomović (odvojen).

Ovdje ima odvojeno mišljenje Uroš Lomović, koje glasi:

Odvojeno mišljenje.

Bio sam mišljenja, da izbor g. dra Šuškalovića za poslanika okruga Skopskog treba poništiti sa razloga:

Ovome poslaniku oskudeva bitni uslov, predviđen u vladinom raspisu, koji je u ovom provizorijumu zamenjivao izborni zakon, u krajevima Južne Srbije, a to je, što g. dr. Šuškalović nije rođen u Južnoj Srbiji. To, dakle, nije jedna obična ispunjena formalnost, već je to najvažniji uslov, da je neko mogao biti kandidat poslanički u krajevima Južne Srbije. To je bio razlog sa koga su mnogi kandidati izostali, i ako su inače prema svojoj prošlosti i radu imali poverenje i uživali ugled u narodu, da su mogli biti izabrani za poslanike. Sa toga uzroka, što nisu bili rođeni u Južnoj Srbiji birački odbori nekih okruga odbijali su takve kandidacije kao protivne načelu istaknutom u vladinom raspisu.

Sa navedenoga molim Narodnu Skupštinu, da izvoli odlučiti: da se izbor za narodnog poslanika okruga Skopskog g. dra Mihajla Šuškalovića uništi i naredi nov izbor.

Beograd, 13. maja 1919. godine.

Član Verifikacionog Odbora,
narodni poslanik
Uroš Lomović s. r.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ovaj izvještaj verifikacionog odbora staviće se na dnevni red.

Pre prelaska na dnevni red čast mi je saopštiti Narodnom Predstavništvu, da su se sekcije konstituisale i izabrale odnosno odbore:

I. sekcija.

Za predsednika Kostu Timotijevića, za sekretara dra. Janka Šimraka.

U odbor za proučavanje zakonskih predloga: 1. za predlog o državljanstvu Josipa Fona, Miloja Ž. Jovanovića; 2. za zakon o poslovnom redu dra. Dinka Puca, Miloša Trifunovića; 3. za zakonski predlog o punoletstvu Trifka Žugića; 4. za zakonski predlog o zaštiti dece dr. Josipa Hohnjeca.

II. sekcija.

Za predsednika Vasu Muačevića, za sekretara dra. Velimira Deželića.

U odbore su birani: 1. za zakon o poslovniku dr. Bogdan Medaković i Vjekoslav Spinčić; 2. za zakon o državljanstvu Načas Petrović i dr. Pavel Pestotnik; 3. za zakon o zaštiti dece dr. Slavko Miletić; 4. za zakon o punoletstvu Svetozar Gjorgjević.

III. Sekcija.

Za predsednika je izabran Fran Grafenauer, za sekretara dr. Vladimir Čaldarević.

U odbore: 1. za pretres zakona o zaštiti dece dr. Živko Prodanović; 2. u odbor za pretres zakona o punoletstvu Ilija Lumović; 3. u odbor za pretres zakona o državljanstvu dr. Božo Vukotić, dr. Vladimir Čaldarević; 4. u odbor za pretres novog poslovnika dr. Vladimir Čorović, don Juraj Biankini.

IV. sekcija.

Za predsednika izabran je Antun Mihalović, a za sekretara dr. Henrik Krizman.

U odbore: 1. za zakonski predlog o zaštiti dece Adolf Ribnikar; 2. za zakon o punoletstvu dr. Gavro Manojlović; 3. za zakon o poslovnom redu Većeslav Wilder i dr. Lovro Pogačnik; 4. zakon o državljanstvu dr. Jozo Sunarić, Petar Miloradović.

V. sekcija.

Za predsednika Valerijan Pribičević, za sekretara Mita Gjorgjević.

U odbore: 1. u odbor za državljanstvo dr. Žarko Miladinović, dr. Vjekoslav Kukovec; 2. u odbor za zakon o poslovniku Uroš Lomović i Stanko Banić; 3. u odbor za zaštitu dece Miroslav Kulmer; 4. u odbor za zakon o punoletstvu dr. Ivan Pošćić.

IV. sekcija.

Za predsednika Todor Stanković, za sekretara Husnija Gjumrukdžić.

U odbore: 1. u odbor za zaštitu dece Mijo Etinger; 2. u odbor za punoletstvo Hakid-beg Hrasnica; 3. za zakon o poslovniku, dr. Mita Mušicki, Mika Radivojević; za zakon o državljanstvu dr. Voja Marinković, Stojan Ribarac.

VII. sekcija.

Za predsjednika dr. Miutin Mažuranić, za sekretara dr. Lavoslav Hanžek.

U odbore: 1. u odbor za zaštitu dece, Kerubin Šegvić; 2. za zakon o punoletstvu dr. Lavoslav Hanžek; 3. za zakonski predlog o državljanstvu dr. Fran Schaubach, dr. Živko Bertić; 4. za zakon o poslovnom redu dr. Danilo Dimović, Čeda Gagić.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom redu je izvještaj Verifikacionog Odbora od 10. marta 1919. godine, i to pretres u pojedinostima, specijalna debata.

Pošto je prva tačka primljena a međutim kod prve tačke imamo predlog dra Sunarića, koji je tražio, potpomognut sa deset poslanika, da se o mandatu gospodina Radovana Boškovića odvojeno raspravlja, to ćemo o ovoj prvoj tački posebno raspravljati.

Reč ima dr. Sunarić.

Dr. Jozo Sunarić: Pre no što je Verifikacioni Odbor doneo izvještaj pred plenum ove visoke kuće, održala se medjustranačka konferencija na kojoj su učestvovali pročelnici svih klubova i svih partija. Na toj medjustranačkoj konferenciji pročelnici su svi u ime svojih partija i klubova izjavili, da oni obvezuju svoje stranke i klubove i u njihovo ime izjave daju, da će stvoriti odbor ad hoc, odbor sui generis za izbiranje, za povećanje mandata. Naime u Verifikacionom Odboru ispostavilo se je iz svih žalba, iz svih pokrajina naših krajeva, i od mnogih stranaka bilo je prigovora, da se nisu uvažili kandidati koje su pojedine stranke predložile. Da se ne bi u onoj debati, 10. marta, u plenumu, u generalnoj debati zašlo u diskusiju onako detaljno, kao što se je u Verifikacionom Odboru radilo, da se ne bi zašlo u one zagrižljive stranačke strasti, koje su u Verifikacionom Odboru od pojedinih stranaka deklarirane bile i što su pročelnici svih klubova jednoglasno izjavili i predložili da će, pre no što se generalna debata otpočne, u specijalnoj debati izabrati odbor koji će čitav materijal uzeti u pretres, i doneti pred plenum, da se povisi broj mandata i da se od povećanih mandata pojedinim provincijama i pojedinim strankama dađe dovoljan broj ovih mandata, u svrhu da prema mogućnosti niko ne ostane sa žalcem, uvredjen, da niko ne bude ožalošćen, poništen.

Iz ovih razloga, gospodo, ja sam stavio predlog, da se u načelu od generalne debate odustane, a pridržao sam pravo u specijalnoj debati, u detaljnom pretresu, da ova gravamina koja su iznesena od manjine onih stranaka, koje su se žalile glede verificiranja mandata uzmemo to u pretres.

Ja moram ustanoviti pred plenumom ovog visokog tela, da je zaista taj pakt učinjen po pročelnicima svih stranaka, da će se najpre izabrati jedan odbor, koji će povisiti doličan broj mandata i zadovoljiti pojedine teritorije i stranke, da imaju svoje

zastupnike. Ja samo iznosim pred plenum da udje u zapisnik in perpetuum et ad memoriam da po mome shvatanju taj pakt nije izvršen. — Usljed toga stavljam predlog da se ispuni pakt, i da se odgodi specijalna debata o izvješću Verifikacionog Odbora dokle se ne izvrši taj pakt i dokle se ne ustanovi, da li zaista stoji ovo ili ne.

Jer i ja i g. Nastas Petrović, i gospodin doktor, koji je bio član manjine Verifikacionog Odbora, izneli smo sporazumno ovaj predlog manjine pred plenum, kojega je takodjer bio prihvatio. Ovaj je predlog bio poduprt od gospode i ja tražim da se gospoda izjasne koji su za, a koji su proti. Ja apeliram na čast pročelnika svih stranaka koji su u tome učestvovali da se ovde izjasne jeli to fakt ili nije.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Molim vas, gospodine poslanice, ovdje je bila riječ da se otvori debata specijalno o mandatu koji je izdvojio gospodin dr. Sunarić, o mandatu Radovana Boškovića. Gospodin poslanik dr. Sunarić govorio je međutim općenito o stvari, kao da je na redu općeniti pretres. Ja bih stoga molio gospodina poslanika dr. Sunarića, da se glede toga svoga predloga očituje i izjavi. Ima reč gospodin dr. Sunarić.

Dr. Jozo Sunarić: Ja sam, gospodo, izneo zaključak koji je na medjustranačkoj konferenciji stvoren i na temelju toga zaključka je stvoren predlog, da se je odustalo od generalne diskusije, i da se mandat gospodina Boškovića eliminira iz neosporenih mandata. To je dakle u vezi. Što se tiče mandata gospodina Boškovića nemam tome ništa dodati nego to, da je on kao zamenik bio poslat na Skupštinu, ali da njegovo punomoćje nije došlo od Predstavništva crnogorske Narodne Skupštine, nego je došlo od ovog Narodnoga Predstavništva, i o njemu fali svaka rešitba i verifikacionog odbora i plenuma.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Ima reč gospodin dr. Bogdan Medaković.

Dr. Bogdan Medaković: Ja imam da reflektiram na tvrdjenje gospodina dr. Sunarića, koji je naglasio i više puta ponovio u svome govoru, da su se pročelnici stranaka angažovali u paktu, i to na taj način, da su u ime svojih stranaka dali obvezu, da će se u pojedinim pokrajinama broj mandata povisiti, i to zato povisiti, da bi i one stranke, koje za sada mandata nisu dobile te mandate dobile. Ja sam u ime demokratskog kluba u toj stvari intervenirao. Klubu je predloženo, radi toga da bi generalna debata išla glatko, da nebi došlo do diskusije, da se od stranaka usvoji misao, da se u pojedinim pokrajinama na osnovu statističkih podataka ispravi broj mandata, i gde god se pokaže da u relaciji sa ostalim pokrajinama taj broj ne odgovara raspoloženju i volji naroda, da se broj tih mandata povisi. Klub je ventilirao to pitanje, i usvojio ga i ovlastio je mene, da ovde dadem izjavu, da se od strane kluba to prihvaća, i da će

klub sa svoje strane učiniti sve, da se ova misao izjednačenje mandata i realizira. Ali da se to čini radi toga, da neki ljudi koji nisu prvobitno do mandata došli, da do mandata dodju i da je to bio povod i uzrok, i jedina meta, koja se imala pred očima, to ja moram odlučno poreći. A nije to sad prva prilika što je ja činim. Imao sam prilike isto učiniti u kasnijem jednom međustranačkom odboru, u kome je opet ventilirano pitanje nerešenih verifikacija, i u kome je sa strane gospode i stranke gospodina dr. Sunarića nabačeno ovo pitanje, i to od prilike u ovom smislu, kao što je danas izvoleo g. narodni predstavnik dr. Sunarić izneti. Onda tom prilikom u međustranačkom odboru ta reč je dala povoda, da ovo tumačenje suzbijem i da preciznije izjavim ono isto što sam maločas imao čast reći da obvezna izjava sa naše strane, sa strane našeg kluba, nije bilo veze, i zato da se broj mandata povisi radi stranke, niti je u vezi sa daljnjim tečajem verifikacije bila učinjena, niti je bila terminirana. Nije bila terminirana u tom smislu jer nije bilo rečeno da se odbori imaju sastati i izabrati. Da odbor ima vrlo veliki materijal i nužne podatke prikupiti i svoj posao obaviti, pošto se specialnoj debati pristupi. Ja bih molio g. poslanika i druga, g. dr. Sunarića da izvoji to navesti, da je tom prilikom kad sam ja u međustranačkom odboru ovu stvar ovako objasnio, da su bili njegovi drugovi onda njegove stranke, g. dr. Drinković i g. dr. Lorković, i da oni nisu ni jednu reč ispravili niti su me desavuirali. Ovim mislim da sam stvar razjasnio.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Cemović.

Marko Cemović: Gospodo narodni poslanici! Pitanje o mandatu g. Radovana Boškovića: to je u isto vreme i pitanje o mome mandatu. Pre no što predjem na samu stvar da Vam objasnim kako smo došli g. Bošković i ja ovde. Za moj izborni okrug izabran je bio g. Aleksandar Bojović većinom crnogorske Skupštine. G. Bojović uputio je ostavku Narodnom Predstavništvu ovde u Beogradu, a nikako nije Crnogorskoj Skupštini, kao što se kaže u izvještaju verifikacionog odbora. A za zamjenika za okrug Beranski većina crnogorske Skupštine g. Bojoviću izabrala je g. Tomu Joksimovića. Zamenik g. Bojovića g. Joksimović postupio je isto tako kao i g. Bojović t. j. uputio je bio ostavku Narodnom Predstavništvu ovde u Beogradu. Dakle pitanje izborá za moj izborni okrug imalo je da se odredi odavde. Međutim Bošković došao je otkuda, kako, zašto, to će se viditi malo docnije. Gospodo, ja iskreno i duboko žalim što mi je pala neprijatna uloga da branim pravo svojih birača, i da tim samim razbijem jednu zabludu, koja je dovela do ovoga da moram govoriti stvari, o kojima nebi trebalo govoriti, sad ovde u Narodnom Predstavništvu. Kako je došlo, gospodo, da iz Crne Gore dodju delegati dve vrste: delegati t. z. narodni poslanici i delegati...

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospodine poslanice, ja mislim da to ne spada na stvar!

Marko Cemović: Spada, g. predsedniče!

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ovde se radi samo o mandatu g. Radovana Boškovića. Molim lepo, držite se strogo stvari. Glede toga je stavljen izdvojen predlog g. Sunarića. Radi se o njegovim kvaliteta, i o tome sad samo možete govoriti.

Marko Cemović produžuje: Mandat Radovana Boškovića izdvojen je radi moga mandata, i stoga ja moram govoriti i o jednom i o drugom. Dakle, gospodo, otkud je došlo da se jave crnogorski delegati sa raznovrsnim punomoćstvima. Evo otkuda: Kad je vlada javila izvršnom odboru da se velika Narodna Skupština sabere u Podgoricu, i da se izvrši izbor narodnih poslanika za Narodno Predstavništvo tamo su se, gospodo stvorile dve određene struje, jedna koja je stala na stanovište da Crna Gora nije ujedinjena. Ta struja na čelu koje je stajao izvršni odbor u pitanju moga mandata za narodnog poslanika velike Narodne Skupštine u Crnoj Gori, njeni predstavnici u Verifikacionom Odboru doneli su odluku, da se mandat Marka Cemovića ne može priznati za to što je Marko Cemović srbijanski podanik.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospodine poslanice, kod tačke druge moćićete o tome govoriti ja Vas uveravam, da ću Vam kod te druge tačke dati reč baš o tim pitanjima o kojima sada govorite.

Marko Cemović: Odredite molim Vas.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Kod tačke druge možete govoriti o tome. Ovde se radi samo o mandatu Radovana Boškovića; radi se o onome što je već napomenuo dr. Sunarić kad sam ga pozvao da razjasni svoj odvojeni predlog.

Marko Cemović: Molim Vas gospodine predsedniče, ja mislim da mogu sada govoriti o tome.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Izvolite govoriti o stvari, koja je sada na diskusiji.

Marko Cemović: Onda znači, da ja sada ne mogu govoriti.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Vi ćete govoriti kod tačke druge. Ima reč gospodin izvestilac.

Izvestilac dr. Hinko Krizman: Gospodo Narodni Poslanici! Kao izvestilac Verifikacionog Odbora protivim se predlogu, da se današnja rasprava odgodi, jer za to nema nikakva razloga, naprotiv svi su razlozi da se ta rasprava požurno sprovede. Već dva i više mjeseca čeka verifikaciona rasprava i sad je čas, kad nema zakonskih predloga pred Narodnim Predstavništvom, da se u ovom međjuvremenu ova formalna rasprava svrši. To je potrebno i zbog toga, što se gomilaju verifikacioni izveštaji, koji ne mogu biti rešeni dok ovaj prvi temeljni izveštaj ne bude rešen. Šem toga mi vidimo da u Narodnom Predstav-

ništvu ima više poslanika iz Crne Gore, nego što je predviđeno uredbom o sastavu ovoga Predstavništva.

Ne mogu usvojiti razlog koga je naveo dr. Sunarić da bi se ova rasprava odgodila zbog izvršenja međunarodnog pakta. Taj razlog baš govori za to, da se ova rasprava ne odgadjja, jer se pakt ne može izvršiti dok ne bude prihvaćena u specijalnoj debati tačka 4. glavnog izveštaja. Tek tada kad Narodno Predstavništvo donese odluku, da li će birati jedan odbor koji će ustanoviti broj mandata odnosno njegovu povišenje, onda se tek može izvršiti međustranački pakt bilo u onom smislu, kao što je naveo gospodin dr. Sunarić, bilo u onom koji je izneo dr. Medaković.

Što se tiče razloga sa koga je tražio gospodin dr. Sunarić odvojen postupak glede mandata Radovana Boškovića, čast mi je upozoriti Narodno Predstavništvo, da taj razlog ne stoji.

R. Radovan Bošković izabran je kao zamenik Aleksandra Bojovića na velikoj Narodnoj Skupštini 14. januara 1919. god. istodobno kao i Todor Božović i drugi, čiji su mandati overovljeni. Na predlog predsednika crnogorske Narodne Skupštine Ljube Bakića, donet je zaključak, da zamenikom ima biti onaj, koji ima po redu najviše glasova. Radovan Bošković dobio je, prema overovljenom prepisu zapisnika crnogorske Skupštine, 102 glasa. Prema tome, on dolazi kao prvi na red. Razlog, da bi se odvojeno postupalo, navela su oba predgovornika u tome, da je ostavka upućena ovoj Skupštini, i da bi ova Skupština imala rešiti te ostavke, i da onda pozove crnogorsku Narodnu Skupštinu, da izvrši izbor, odnosno da pozove zamenika. Držim, da to ne stoji, jer izabrani poslanik Aleksander Bojović odmah je nakon izbora, na sednici velike Narodne Skupštine crnogorske 14. januara, dao usmenu ostavku, koja je protokolirana u zapisniku, čiji se overeni prepis nalazi ovde, a posle toga uputio je i pismenu ostavku na crnogorsku Narodnu Skupštinu 10. februara 1919. godine, čiji se prepis takodje ovde nalazi. Prema tome, predsedništvo crnogorske Narodne Skupštine imalo je sasvim pravo, kad je ovde uputilo sa punomoćtvom Radovana Boškovića, čiji mandat predlažem na overovljenje. Ne stoji, dakle, razlog, koji je istakao g. Cemović, da bi se izbori imali obaviti odavde, jer je bila odreka dana na samoj crnogorskoj skupštini i usmeno i pismeno.

Ja molim, stoga, da Narodno Predstavništvo u specijalnoj debati prihvati tačku e) glave I. izveštaja verifikacionog odbora.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Za reč se niko više nije prijavio. Prelazimo na glasanje. Ona gospoda narodni poslanici, koji budu glasovali za predlog verifikacionog odbora u pitanju mandata Radovana Boškovića, izvoleće sedeti, a ona gospoda narodni poslanici, koji nisu za to, da se osnaži mandat Radovana Boškovića, t. j. koji su protiv izveštaja

verifikacionog odbora, kojim se predlaže verificiranje izbora Boškovićeve, neka izvole ustati. (Svi sede.) Objavljujem, da je primljen jednoglasno izveštaj verifikacionog odbora u pitanju mandata Radovana Boškovića. (Glasovi: Skupština nije razumela pitanje!)

Skupština je jednoglasno primila, da se osnaži mandat Radovana Boškovića. Ona gospoda, koja su protiv toga, neka izvole ustati (Ustaje nekoliko poslanika.)

Objavljujem, da je velikom većinom primljen predlog verifikacionog odbora, da se izbor poslanika Radovana Boškovića verifikira, osnaži.

Molim g. referenta, da izvoli pročitati tačku II. izveštaja verifikacionog odbora.

Izvestilac dr. Hinko Krizman (čita): Odnosno izbora i punomoćja gg. M. Rajčevića i M. Cemovića, koje su oni u svojim žalbama podneli Odboru kao i punomoćja gg. Salih ef. Balića, Karla Cankara, Ali Kmail bega Džinića, Stjepana Jankovića, dr. Hamdije Kara-Mehmedovića, Sakib ef. Korkuta, Fehim ef. Kurbegovića, dra. Nikole Mandića, Zija ef. Rizaefendića, Ahmed ef. Šerića, dr. Ahmed bega Tefterdarovića, Osmana ef. Vilovića, Odbor većinom glasova nalazi da su ona birana i izdana od tela, grupa i lica koja nisu nadležnom saglasnošću priznata kao kompetentna za to, i što taj broj menja već utvrđeni broj poslanika, koje pravo na izmenu većina Odborska ne priznaje Odboru, no samo Narodnom Predstavništvu, pa zato predlaže Narodnom Predstavništvu da se ona oglase za nevažeća.

Kod ove odluke gospoda Nastas Petrović i dr. Jozo Sunarić imaju odvojeno mišljenje, koje će izneti u Nar. Predstavništvu.

Odnosno punomoćja dra. Dušana Jojkića, Koste Ševića i Jovana Vujića. Odbor je iz žalbi protesta i usmenih izjava poslanika pred Odborom uvideo da su imenovani izabrani kao predstavnici demokratske stranke, dok u stvari oni to nisu bili, niti ih organizacija za svoje priznaje, što znači da je ova izborna Skupština bila u zabludi, pa zato jednoglasno predlaže Narodnom Predstavništvu da ova tri izbora i punomoćja izvoli poništiti.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospoda, koja žele kod ove druge tačke da govore, neka mi se izvole prijaviti bilo da govore za, ili protiv. Ima reč gospodin Marko Cemović.

Marko Cemović: Gospodo, ja ću da branim volju narodnu, koja je onemogućena da bude odbranjena ovde, onemogućena je prvo rešenjem Narodne Skupštine, koja je usvojila mandat sviju crnogorskih poslanika, koje je poslala većina, onemogućena je sadašnjim rešenjem, ali mi to ništa ne smeta, da branim volju narodnu u Narodnom Predstavništvu, i da je branim svom silom i snagom, i svima silama prava i moralna. Dakle, gospodo, da smo hteli da se koristimo

onim metodima, kojima se koristila većina crnogorska, razgovora nebi bilo o našim mandatima, i ta gospoda ne bi bila danas ovdje u parlamentu. Da smo se koristili njihovim metodima, ne bi se na onaj način kršila volja narodna. Ja vas molim, gospodo, u ime volje narodne, u ime istinskog Narodnog Predstavništva, da me saslušate pažljivo, unapred znajući, da je onemogućeno ostvarenje narodne volje mojih birača. Dakle, gospodo, kad su me dva administrativna okruga, koji čine jedan izborni okrug, jedan belopoljski a drugi beranski za narodnog poslanika izabrali, većina, koju je stvorio izvršni odbor, da bi omela, da ja budem narodni predstavnik u Crnoj Gori istakla je kao razlog to, što sam srbijanski podanik. Predsednik te većine, koji je stvorio izvršni odbor, Ljubomir Bakić kazao je, Vi bi ste mogli biti poslanik u crnogorskoj Narodnoj Skupštini samo tako, ako bi imali 25 godina crnogorskog državljanstva, i ako je moj rodjeni okrug ušao u sastav Crne Gore tek 1913. godine. Kad sam postavio pitanje prećutnom predsedniku izvršnog odbora Marku Dakoviću, da se izjasni da li je on crnogorski podanik, ili podanik Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, on je morao posle ustezanja priznati, da je podanik Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, ali ipak pedeset i šest poslanika iz njegove grupe glasalo je protiv moga mandata za to, što sam ja srbijanski podanik! Na tome pitanju odmah su se razdvojile dve grupe, grupa koja je priznala, da je aktom od 13. novembra izvršeno ujedinjenje i grupa izvršnog odbora, koja nije priznavala ujedinjenje i tvrdila da će Crna Gora prestatu da postoji kao država tek kad međunarodna konferencija utvrdi ujedinjenje, pa da se onda može razgovarati o ujedinjenju Crne Gore. Dalje je jedan od potpisnika, koji je predstavnik većine, tražio, da ako grupa Dakovića ne prizna maj mandat, za to što nisam crnogorski podanik, da će prolići krv u Podgorici, i moj je mandat bio priznat.

Dalje, gospodo, kad je došao Milosav Rajčević kao predstavnik vlade, ta uobražena vlast crnogorske skupštine tražila je od jugoslavenskog ministra Milosava Rajčevića da dâ ostavku, jer nije kao predstavnik Crne Gore zaštitio interese Crne Gore u Jugoslaviji, a mi naša grupa tada smo kazali da nije crnogorska skupština pozvana da obara jugoslavenske ministre, već da je jedino pozvano Narodno Predstavništvo u Beogradu, kome imaju da daju računa gospoda ministri i padaju na taj način. Ja samo uzimam posljednji fakat, a ima ih vrlo mnogo i vrlo žalosnih. Jasno su se bile odvojile dve grupe i petnaest dana vodila se debata: jesmo li mi jedna država ili nismo. I kad je nastalo pitanje, na koji način imamo da izberemo delegate, jednoglasno je odlučeno i svi su kazali da imamo poslati delegate, kao što je već jedanput učinjeno. Kad je Velika Narodna Skupština poslala delegaciju vrhovnoj vlasti iz Crne Gore da saopšti vrhovnoj vlasti ujedinjenje, ona je poslala

po dva izaslanika iz svakoga okruga i prirodno je da dvanaest mandata imaju da se podele na deset crnogorskih okruga. Oni su to odbili i kazali su: »Ne«. Mi smo izborno telo i koga hoće većina u skupštini taj će učiti, a koga neće taj neće učiti. Međutim mi smo stali na gledište, da velika Narodna Skupština i većina nema da se izglasava, da je velika Narodna Skupština u suštini poslana da verifikuje i navodili smo primere u Srbiji. Dakle, kad je bila deligirana polovina poslanika u Srbiju, a Crna Gora od 172 poslanika ima da pošlje 12, onda u suštini 14 poslanika imaju da biraju jednoga, da ih zastupa u Narodnom predstavništvu. Jedan od članova izvršnog odbora g. Jojić, koji neće to poreći došao je uveče, u oči dana biranja i kazao je: ja vam jamčim da će Daković i izvršni odbor pristati, da se na ovaj način ne bira po okruzima, nego da svaki četrnaest narodnih poslanika biraju petnaestog i tako da iznese jednu zajedničku listu, koja će biti za celu Narodnu Skupštinu. Mi smo na to pristali. I kad je došao posljednji dan, koji će imati da odluči ko će doći od crnogorskih predstavnika u Narodno Predstavništvo, preko noć ta većina, koja je predstavljala izvršni odbor, većina, koja je između ostalih poslala jednog okružnog načelnika za poslanika, i o kome se nije vodila debata kao što se nije vodila ni o g. Boškoviću, a među tim drugog poslanika iskazujete, za to što je bio pre mesec dana okružni načelnik, a ovdje s vama sedi, kao okružni načelnik — onda su oni, gospodo, preko noć predložili, da će svima okruzima dati po jednog poslanika, koga hoće dotični okrug. Samo dva narodna poslanika ne mogu biti izabrana a to je Milišlav Rajčević, ministar, jer je neko iz izvršnog odbora imao doći na njegovo mesto i Marko Cemović, koji je imao smelosti da vodi opoziciju protiv politike izvršnog odbora, onda ta ista gospoda iz izvršnog odbora i njihova većina od sedamnaest poslanika iz moga izbornog okruga svima redom nude, da budu oni samo ja da ne budem. Kad mi jedan od mojih drugova nije na to pristao, onda su ponudili dva mandata za moj okrug. Dajem pošteno reč da sam moje drugove molio da prime tu ponudu, da za naš okrug budu dva narodna poslanika obećavajući im saradnju ovdje u Narodnom Predstavništvu. Oni su to odbili kategorički i kazali da je na zajedničkom veću birača i nar. poslanika u belopoljskom i beranskom okrugu rešeno da sam ja delegat, i da neće lomiti narodnu volju. Sve to nije pomoglo. Oni su otvorili ipak konferenciju, i kad u toj konferenciji nije moglo doći do sporazuma, mi smo izjavili da primamo ono što je g. Jojić ponudio u ime vaše: da svakih 14 narodnih poslanika biraju po jednoga.

Mi smo mislili da će to biti akceptirano i na osnovu toga mi smo spremili liste predstavnika. Jednu za beranski okrug, drugu za andrijevački

okrug, u kojima su narodni poslanici na broju njih 28 izjavili, da su predstavnici njihovi za beranski i belopoljski okrug Marko Cemović, a za andrijevački okrug Milosav Raičević. Gospodo, kad se potrazio autoritet predsednika Crnogorske Narodne Skupštine g. Bakića, da napomenem da je i on jedan među četrnaest narodnih poslanika koji su potpisali punomoćije g. M. Raičeviću. Ali na konferenciji ni smo mogli ništa učiniti, jer su tražili tajno glasanje, uzdajući se u svoju većinu. Mi smo onda izjavili da nepristajemo, da se tajnim glasanjem rešava volja naroda; izjavili smo da većina koja uzurpira pravo naroda, radi kao klub jedne stranke, i molili smo predsednika Skupštine da naše izjave pročita koje je naš predstavnik predao. Dali su te naše izjave čitane ili ne, i šta su oni dalje radili, ja neznam; mi smo napustili konferenciju. To je bilo u veče, i oni su zatim konferenciju pretvorili u sednicu kluba većine i oglasili za parlamenat i onda su doneli odluku da primaju naš predlog, da budu zastupljeni svi okruzi i za sve okruge apsolutno za sve, da ima Narodnih Predstavnik izuzimajući pećski okrug. Otuda dolazi ono što sam kazao u početku. Iz moga okruga dolazi Aleksandar Bojović i ovoga zamenik Toma Joksimović. Sutradan obojica predali su predsedniku ostavke da ih sprovede u Beograd. Sutradan kad je to svršeno, ja sam bio prisutan kad su kod predsednika pisali ostavke. Ko je poslao Radovana Boškovića? Skupština nije. Narod još manje.

Gospodo, Verifikacioni Odbor stao je na ovo stanovište, da ne može da prizna mandat Rajčevića i Cemovića za to što nalazi da je Skupština koja je proglasila ujedinjenje, koja je zbacila stari režim i kojoj je stavljeno u dužnost da izvrši izbor, jedino bila u mogućnosti da oceni raspoloženje naroda i izvrši izbor. Gospodo, ne radi ovoga mandata, on je već izgubljen nepravilnim radom, nego radi birača koji su me poslali, i radi naroda u Crnoj Gori, ja želim, da razbijem jednu zabludu. Nije velika Narodna Skupština u Crnoj Gori izvršila ujedinjenje, nego ujedinio se narod, ja ću to dokazati faktima. Nije ženevska i pariska propaganda uticala na crnogorski narod, da se ujedini; nije niko uticao na staree i decu, da se ujedine; oni su uvek bili spremni za ujedinjenje. Dopustite mi da navedem ovo nekoliko fakata. U Boldogazonji gde je sva crnogorska inteligencija bila otjerana, Crnogorci su se bili podelili na dva dela, na jedan manji broj ljudi, koji je bio uz stari režim i staroga kralja i na veliku većinu, koja je bila za ujedinjenje.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospodine poslanice, molim vas, da se držite tačno dnevnoga reda i upućujem vas, da ne čitate, jer po poslovniku nije dozvoljeno čitati.

Marko Cemović (nastavlja): Gospodine Predsedniče, ja govorim o autoritetu Narodne Skupštine,

Ja branim svoj mandat. Ako mi oduzmete reč, rado ću se pokoriti. (Predsednik Vlade Stojan Protić: Pa i to će biti!)

Gospodo, moj okrug ujedinio se je 7. oktobra i poslao neposredno delegaciju Vrhovnoj Komandi u Skoplje i proglasio ujedinjenje. Okruzi bjelopoljski, andrijevački i pećski, to su isto učinili 24. oktobra; i tako je redom išlo u celoj Crnoj Gori, i kad se je 13. novembra Skupština u Crnoj Gori sastala, imala je samo da konstatuje jedan svršeni fakt, jer se je narod svojom voljom i snagom ujedinio. (Glas: Pa ko to osporava?) Dakle nema pravo većina da pretenduje... (Nemir.)

Ja sam Verifikacionomu Odboru govorio, da on nema prava niti jednomu okrugu da spori patriotizam, i da čitave okruge lišava Predstavništva, jer su svi okruzi u pitanju narodnoga ujedinjenja ravni.

Ima još jedan fakat, na koji hoću da obratim pažnju Narodnoga Predstavništva. Kod nas su u novo oslobođenim krajevima 1913. godine ustanovljena dva režima: Srbijanski režim za izvesni dio stare Srbije i Makedonije i Crnogorski. Niti mi, koji smo pripali Crnoj Gori, niti ovi, koji su pripali Srbiji, nisu imali učešća u javnomu životu dotične države. Niko od naših ljudi nije bio u Narodnom Predstavništvu niti u Beogradu, niti na Cetinju. Od jedanput, gospodo, sada ta većina hoće da naznačuje nama ljude iz Crne Gore za naše predstavnike u novo oslobođenim krajevima. Iz kakvih razloga i zašto, da se oni dijelovi novooslobođenih krajeva, koji su pripali Crnoj Gori liše predstavnika?

Ja bih imao beskrajno mnogo da govorim, ali ću spomenuti samo još to, da su okruzi, koji su poslali mene i gospodina Rajčevića u Narodno Predstavništvo, uputili red depeša Narodnomu Predstavništvu. Ja sam se obratio, gospodo, Verifikacionomu Odboru, da uzme u obzir tu volju naroda, koja je izložena u depešama. Verifikacioni odbor je jednoglasno odbio da ulazi u te stvari. Dozvolite mi, da neke izvode iz tih depeša pročitam.

Prva je depeša sa skupa, koji je održan 15. marta u Andrijevici, i to od Narodnih poslanika, poverenika birača, predsednika opština, sveštenika, učitelja, trgovaca i zemljoradnika. Između ostaloga kaže se ovdje (čita): »U času, kad smo imali da osetimo parlamentarni život nameću nam se zastupnici u tom Veću koji su daleko i od osećaja i od istinitog razumevanja naših pokrajinskih potreba. Zato najenergичnije protestujemo, da nas može zastupati i predstavljati iko drugi izim lica izabranih u okruzima. Izjavljujemo da svaka druga ličnost, koja nam je nametnuta, nikako ne govori u ime naroda ovih dvaju okruga...

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospodine poslanice, vi opet čitate akta, koja su skroz nepoznata. Njste naveli, otkuda je to.

Poslanik Marko Cemović (nastavlja): Izvinite, gospodine podpredsjedniče, ovo je vama, odnosno Predsjedništvu upućeno. Ja sam već izjavio, da je ovo predsjedništvu upućeno, i vi to imate među aktima.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Izvolite nastaviti.

Poslanik Marko Cemović (čita): »Izjavljujemo, da svaka druga ličnost, koju nam nametnu, nikako ne govori u ime naroda ovih dvaju okruga. Ne priznaju li se mandati naših delegata, g. Milosava Raičevića, čiji je sav život založen za slobodni politički život, i g. Marka Cemovića, koji su jedini i faktični predstavnici volje naroda ova dva okruga, to molimo za nov izbor dvaju delegata i zovih okruga.

Drugo: Narodni poslanici Beranskog izbornog okruga u svome brzojavu od 15. marta ov. g. na ime Narodnog Predstavništva kažu između ostaloga ovo: »Kao predstavnici naroda Beranskog izbornog okruga, gdje je najprije proglašeno ujedinjenje — kategorički zahtijevamo u ime cjelokupnog naroda Beranskog okruga, a na temelju pravde i volje narodne, — da izvole priznati mandat našem delegatu gosp. Marku Cemoviću, koji je jedini pravni i faktični predstavnik Beranskog izbornog okruga i niko drugi. Napućeni narod (novih krajeva) koji je jedva dočeka kao pravo i slobodu, nije imao svojih predstavnika u Narodnoj Skupštini, za vrijeme gnusne despotske vladavine Petrović-Njeguša, pa hoće i želi sada i vještački stvorena većina u bivšoj crnogorskoj V. N. Skupštini — jer nemamo svoga predstavnika ni u tom privremenom Narod. Predstavništvu, kako bi lakše mogla pomenuta većina izvoditi svoje tendenciozne poslove za Crnu Goru«.

Ja ću ostale brzojave preći, a pročitacu samo posljednji (čita): »Berane, 335, 15. marta. Narodnom Predstavništvu Beograd.

U dopunu ovamošnjih mnogobrojnih protesta za nepriznavanje mandata našem delegatu Marku Cemoviću ponovno najenergičnije zahtijevamo u ime cjelokupnog naroda Beranskog Okruga, da mu se prizna mandat, ili ako to nikako nije moguće, molimo Narodno Predstavništvo, da se odobri ponovni izbor u okrugu Beranskom, da bi se opet manifestovala istinita narodna volja. Radovan Bošković ne može nikako biti predstavnik našeg naroda, jer ga narod ne poznaje, i ne će ni da čuje za njega, niti za koga drugoga, koji bi mu bio namijenjen od ma koje strane. U ime narodnih poslanika — sada slijede dalje redom potpisi.

O volji narodnoj, o izboru gospodina Rajčevića i o izboru mome ne može biti prigovora. Nesumnjivo i Verifikacioni odbor, i vi, imate jasnih dokaza, da nas je narod ovamo poslao. Ja ponavljam po četvrti put, da glede Boškovićeva mandata nisam anogao očuvati tu narodnu volju. Da mi je ona iz ruku ugra-

bljena, oteta, nije moja krivica. Ali gospodo predavajući vama, Narodnom Predstavništvu, tu narodnu volju ja svršavam; i to svršavam s jednom napomenom. Engleska politička mudrost postavlja jedno pitanje, i to kad će Engleska propasti. Engleska politička mudrost kaže, da će Engleska propasti onoga trenutka, kad se zakonodavna vlast spusti na niveau administrativne vlasti. Ja, gospodo, nebi nikako htio, da Narodno Predstavništvo ove velike Jugoslavije stane na istom nivo-u i sa izvršnim podgoričkim odborom.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Rijec ima narodni poslanik gospodin Piletić.

Spasoje Piletić: Gospodo, ja neću dugo govoriti. Pitanje, koje se sad diskutuje, samo je po sebi jasno, i ne treba tu velika objašnjenja. Sve je to lepo i jasno raspravljeno i izneto u izveštaju verifikacionoga odbora, ali ću i ja dodati nekoliko reči odnosno izbora, koji su vršeni u Crnoj Gori.

Aktom vlade kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, određeno je, koliko u Crnoj Gori ima da se izabere poslanika i taj broj bio je 12. Velika Narodna skupština u Crnoj Gori, sakupljena 14. januara o. g. izabrala je tih 12 poslanika, i baš rukovodjena tim principom da se zadovolje svi krajevi, izabrala je i dva poslanika iz kraja odakle je narodni poslanik g. Cemović: izabrala je Ristu Jojića i Aleksu Bojovića, koji je docnije dao ostavku. Svaki poslanik ima prava da se odrekne svoga mandata, i on se je odrekao redovnim putem usmeno pred Narodnom Skupštinom, a zatim i pismeno, i mi imamo ovde u aktima njegovu pismenu ostavku. Gospodo, mislim, da ovde ne treba velike mudrosti niti znanja, niti više politike, da je ovde rešeno jasno i određeno. Jasno, jer je određeno 12 poslanika, od kojih je g. Bojović dao ostavku. Rukovodjeni smo bili istim principom, da se biraju i zamenici, kako se biraju narodni poslanici. T. j. oni, koji su imali najviši broj glasova postali su narodni poslanici, a tako isto i zamenici. Oni, koji su imali najveće poverenje u narodu izabrani su. Dakle u ovome pitanju ne treba velike mudrosti ni znanja, i zbog toga ja držim i mislim da treba primiti izveštaj verifikacionog odbora.

Podpredsjednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Daković.

Marko Daković: Gospodine podpredsjedniče, imam da vas optužim pred skupštinom što ste gospodinu Cemoviću smetali da govori, jer da ste vršili svoju dužnost, on nebi mogao ovde ni govoriti, ni sedeti već tri meseca i primati dijurnu, a kad ste već to dozvolili, dopustite mi, da mu u nekoliko odgovorim i ako je on sam sebi pesmu otpevao. Ja ne ću naročito da ga napadam. Ko je pratio govor g. Cemovića, video je, da je on sam sebe potukao. On je govorio žustro, a to mu nitko ne zamera, jer onaj ko gubi ima prava da se ljuti, a onaj ko ima prava,

ne treba ovde pred ovim domom da se žesti. Ja na njega ne ću da se ljutim, jer pravedna stvar ne može da propadne. Ali pošto je g. Cemović kao dugogodišnji nacionalni radnik i srpski viši činovnik, od kako smo ovde u Beogradu, kod svih klubova i partija i svuda pokušao da naturi svoje mišljenje, kako smo mi u Crnoj Gori, većina, kako on kaže hteli da mu osporimo mandat, a da nebi ostalo ni najmanje traga o sumnji, da smo mi u Crnoj Gori, koji smo učinili svoju patriotsku dužnost, došli dotle, da jednim nepromišljenim gestom pomračimo sjajnu i lepu ideju za koju smo se borili, dužnost nam je u ime narodnih poslanika Velike Narodne Skupštine u Crnoj Gori, Izvršnog Odbora u Crnoj Gori, i same istine, da se izvede stvar na čisto, i da mi hladno iznesemo ovo pitanje ovde pred vas. Gospodo, Narodna Skupština u Crnoj Gori sakupila se je samo za jedan cilj, a to je, da riješi pitanje o ujedinjenju Srbije i Crne Gore. Ona je to pitanje riješila jednoglasno. Prema tome znači, da u toj Narodnoj Skupštini nije se pojavljivalo političkih stranaka. Kad smo dobili akt od vlade za biranje delegata, prirodna je stvar, politički je takt, da budu u parlamentu zastupane srazmerno prema jačini sve političke stranke. Kako u crnogorskoj skupštini nije bilo političkih stranaka, osim one, koja je jednoglasno bila za ujedinjenje, prirodno je, da ta skupština ima pravo da bira 12 poslanika za parlament. To znači, da se i poslanici biraju većinom glasova i to, kako narodni poslanici tako i njihovi zamjenici. No i u tom biranju, da se ne bi mislilo, da je koji kraj Crne Gore zastavljen, mi smo vodili obzira da među 12 poslanika bude zastupan svaki kraj sa poslanikom iz toga kraja, jer i ako smo riješili, da kidamo sa starim osebinama, i ako smo prikupili sve snage i uspjeli, da skrhamo separatizam, opet, ma koliko, da smo bili mladi u politici, nismo mogli dozvoliti, da ne vodimo računa o mjesnim običajima i prilikama, naravno onoliko, koliko se to ne bi kosilo sa glavnom idejom ujedinjenja. Među te krajeve spadaju i krajevi gospode Cemovića i Rajčevića. Okrug jednog od njih dvojice ima 16.000 stanovnika, a inoj okrug ima 70.000. U parlamentu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, taj okrug ima svoga poslanika kao i moj. Dakle kao što vidite, tu nema nikakvog terorisanja nekakve tobožnje manjine. Gospodo, mi nismo mogli terorisati ni iz razloga toga, što je iz okruga gospodina Cemovića bio u kabinetu prvi jugoslavenski ministar iz naših krajeva, što je bio u kabinetu t. j. pri kabinetu prvi gjenéral iz naših krajeva, što je bio na konferenciji mira prvi delegat iz tih krajeva, što je bio predsjednik Narodne Skupštine iz njegovog okruga, što je član Izvršnog Odbora iz njegovog okruga, što je referent za ishranu iz njegovog okruga, i što su većinom funkcionari u novoj državi baš iz tog okruga. Prema tome ne može biti nepravde manjini, nego

bi moglo biti nepravde nama većini, ali mi znamo, kad se ljudi mnogo i nepravedno maze, oni traže sve više i više. Dakle, na osnovu toga i gospodin Cemović je tražio, da pošto po to dodje u parlament ovde. Gospodo, on je izjavio, da crnogorska Narodna Skupština i nije htjela, da ga bira za poslanika Crne Gore. I to je istina. Po našem izbornom zakonu on nije mogao biti poslanik Narodne Skupštine u Crnoj Gori. Ali ja sam uvijek zastupao gledište, da je stariji onaj zakon, po kome smo svi mi građani Jugoslavije sa jednakim pravima, i na osnovu toga nalazim, da je on mogao biti poslanik, i on je i postao poslanikom. I mesto da primi taj naš prijateljski način, i taj topao prijem naš, i umjesto da bude kavaljer prema nama, on sad pošto po to traži, da dodje kao poslanik i u Beograd.

Gospodo, mi smo očekivali, da će on pokušati iznijeti neku naročitu političku struju, i neke naročite političke ideje pa i da ga ovdje pustimo. Ali, kad on ovdje ne će da dodje na temelju kakve ideje, nego hoće da dodje pomoću plemena i pomoću fisova, onda mu mi, gospodo, to nismo mogli dopustiti, kao što to ne bismo dopustili i nikome drugome. Jer, gospodo, mi smo skrhali i državu i dinastiju, pa treba da skrhamo i plemena i sve ono, što može da nas prati u nazad, što može da pomogne separatizam. (Burno pleskanje i uzvici: Živeo!)

Sa tih razloga, gospodo, mi smo i bili protiv plemena, nismo dali, da niko ovdje ne bude poslanik na osnovu pomoći plemena i fisova, ma da smo gledali, da prema svakom pleмену budemo pravedni i da omogućimo, da svako pleme bude zaštićeno i zastupljeno.

Gospodo, kad je gospodin Cemović vidio, da ne može drukčije protivu nas da se bori, on je latio se i toga oružja, da tvrdi, kako smo mi protivni ujedinjenju. To je, gospodo, smješno: Narod, koji je glasao za ujedinjenje, primio je za svoje poslanike nas, koji smo po njegovom tvrdjenju protivni ujedinjenju, a odbacuje njega, ko je za ujedinjenje! To je logika, koja se dosad nije mogla čuti! Dalje on kaže, da mi nismo za ujedinjenje i po tome, što smo tražili, da jugoslavenski ministar kao predstavnik Crne Gore položi račun o svome radu. I tomu je neki razlog. Mi smo, gospodo, doista tražili, da on položi račun, ali mi to pravo imamo, ne samo prema njemu, nego i prema gospodinu Stojanu Protiću, i svima njegovim drugovima iz kabineta. Mi polazimo sa gledišta da smo mi u jednoj demokratskoj državi i da imamo prava tražiti, od svih članova vlade, da polože račun o svome radu i to tim pre, što smo to traženje istakli poslije toliko prolivene krvi u Crnoj Gori za koju nosi odgovornost i mnogi iz Beograda. No gospodo, i poslije tog našeg traženja, da ministar gospodin Rajčević položi račun o svome radu, nama je gospodin Cemović dao puno priznanje i bio je za-

jedno s nama sve do onoga momenta dok nije izgubio glasove, da može doći i ovdje za poslanika. Gospodo, ja ne polažem mnogo na to, hoće li skupština priznati mandat gospodinu Cemoviću ili ne će, ja ne pretendujem mnogo ni za jedno ni za drugo riješenje, nego to ostavljam uvidjavnosti Narodnog Veća. Ali, radi časti ašeg naroda u Crnoj Gori radi našeg mira i spokojsva ja izjavljujem, da ni jedan potez za izbor narodnih poslanika iz Crne Gore nismo učinili zbog koga bi se mogli pred narodom postidjeti, i za to ostavljamo Narodnom Veću, da procjeni naš rad i u pitanju izbora gospodina Cemovića i ostalih.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Izvestilac.

Izvestilac dr. Henrik Krizman: Jedan od gospode predgovornika pozvao se na englesku političku mudrost. Ja sam učio, da je jedna od najglavnijih engleskih političkih mudrosti, da se govori kratko i hladno. I ja se, pozivam na tu mudrost, naročito u ovoj formalističkoj raspravi, gde se ima samo da oceni ispravnost izbora i gde nema nikakve političke rasprave. Dopustite mi, gospodo, da samo konstatiram činjenice, koje se odnose na izbore u Crnoj Gori. Broj mandata 12-orice fiksiran je odlukom Ministarskog Saveta, a ovaj je broj mandata prihvatom glave prve izvještaja popunjen. Prema odluci Ministarskog Saveta pozvata je Narodna Skupština kao jedini narodni predstavnik naroda crnogorskog, da obavi izbor, i ona je izvršila ovaj izbor, jer isti nije mogao da se izvrši iz istih razloga kao i u ostalim delovima kraljevstva po okruzima, nego je Narodna Skupština birala, te su pojedini kandidati dobili po 100 i više glasova. Sad dolaze dvojaka punomoćja. Punomoćja izdata od pojedinaca i od nenadležnih tela kao što je izbor g. Milisava Rajčevića koji je dobio 13, i g. Marka Cemovića, koji je dobio 14 glasova. To punomoćstvo ne može se smatrati za važeće i molim Narodno Predstavništvo, da ih kao takvo oceni i nevažeće proglasi. Kad bude opšti izbor i kad okružni izbori budu, onda ako gospoda budu izabrana, rado ćemo im čestitati.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Matanović.

Marko Matanović: Ja imam da kažem nekoliko reči odnosno napomene g. Cemovića, u pogledu našeg bezosećanja, što njega nismo hteli, da primimo u Crnogorsku Skupštinu kao srpskog podanika. Tome nije bio razlog pomanjkanje toga srpskog osjećaja nego zbog toga, što smo se bojali, da naša opšta stvar ne pretrpi nikakva uštrba, pošto su tada agenti Kralja Nikole i talijanski govorili, da je ovo ujedinjenje nasilno učinjeno od srpske vojske, i da mi to nismo primili dobrovoljno. To je bio razlog što g. Cemovića nismo hteli da primimo, jer nismo hteli da damo neprijatelju ma šta, da može da prebaci na-

šem ujedinjenju. Naš neprijatelj bez svake sumnje tada bi nam prebacio i kazao, gle kakva je Skupština u Crnoj Gori, kad u nju ulaze čak i srpski podanici. Da se to ne bi desilo, mi smo se obratili g. Cemoviću i kazali mu, mi vas pitamo, da nam sami kažete, da li smatrate da će vaše prisustvo u Crnogorskoj Skupštini imati političkih posledica, pa ako ih nema, mi ćemo vas onda primiti. Gospodin Cemović odgovorio je, da neće imati nikakvih posledica i na osnovu toga mi smo ga jednoglasno primili za našega poslanika.

Drugo, gospodo, imao bi još da kažem nekoliko reči o kompetenciji Narodne Skupštine, da li je ona kompetentna da bira narodne poslanike i da ih šalje ovamo, ili ona tu kompetenciju nema. Gospodin izvestilac jasno je kazao, da drugo telo ne može biti u Crnoj Gori kompetentno, nego samo ona. Jer kad je Narodna Skupština u Crnoj Gori u stanju da detronira kralja Nikolu, zar ona nije u stanju da bira narodne poslanike i da ih šalje ovamo. Kad mi tu kompetenciju njoj ne bi priznali mi bismo omalovažili i taj istorijski čin proglašivanje našega ujedinjenja. Okružni birači mogu kao što je svima vama poznato da izberu jednoga poslanika i da ga ubace u Narodnu Skupštinu, a Narodna Skupština može ga delegirati u Jugoslovensku Skupštinu i delegirati, recimo u Paris kao člana konf. mira, a ova ga može dalje poslati.

Kako bi tek bilo smešno, kad bi ja recimo sa okružnim mandatom mojih birača otišao u Paris i kazao gospodinu Wilsonu, da sam došao tamo, jer su me birači poslali, a da se Vijeće S. H. S. nije osvrtao na želju naroda mojeg okruga. Što bi Wilson na to kazao. Tako raditi bilo bi bezsmisleno i ja molim Narodno Predstavništvo, da mandat g. Cemoviću ne uvaži i ne prizna.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Reč ima g. dr. Slavko Miletić.

Dr. Slavko Miletić: Verifikacioni odbor, gospodo, u svojoj drugoj tački predložio je da se punomoćja dr. Dušana Jojkića, Koste Ševića i Jovana Vujića ponište. Izjavljujem da ne mogu glasati za predlog nego naprotiv stavljam predlog da se mandat ove trojice overovi. Biću tako slobodan da ovaj svoj predlog ukratko i motivišem. Pre svega moram da naglasim da me izveštaj Verifikacionog Odbora u opšte ne zadovoljava. Ne zadovoljava me zbog toga, što ja ne nalazim u njemu istaknuto ono načelno gledište, sa koga je Verifikacioni Odbor posmatrao zakonitost pojedinih mandata. Ja uvidjam teškoću položaja, u kome je bio Verifikacioni Odbor ovoga puta. Jer vrlo dobro pojmim da u sadašnjim prelaznim vremenima kad nemamo svog izbornog zakona, Verifikacioni Odbor nije mogao, da ima čvrste osnove za svoj rad. Mi pri svemu tomu držim, da mu je bila

dužnost da istakne neko svoje načelno stanovište i da se iz čitavog njegovog izveštaja vidi na kome on načelnom gledištu stoji. Toga ovde nema. Šta više pregledavajući ovu motivaciju kod pojedinih izbora u pojedinim krajevima, nalazim da Verifikacioni Odbor gotovo na svaki izbor drugčije gleda, da je menjao svoja stanovišta. Ja nalazim da u motivaciji Verifikacionog Odbora ima kontradikcija. U pogledu izbora koji je obavila Narodna Skupština Bačke, Banata i Baranje zamerilo se toj Narodnoj Skupštini, što se nije držala stranačkoga sporazumla, te je bila u zabludi i izabrala neke poslanike kao demokrate koji nisu u stvari bili demokrati. Gospodo, ja ću na to da se vratim, hoću samo da istaknem da se ovde poriče ocenjivanje stranačkog sporazuma. To isto se odobrava crnogorskoj skupštini i kaže se: jedna skupština kad je bila kadra da progłosi ujedinjenje, onda je bila kadra i svakako najkompetentnija da oceni razpoloženje naroda. Što se tamo odobrava i tamo priznaje, to ovde poriče. Traži se od Narodne Skupštine u Vojvodini da respektuje stranački sporazum a međutim mi vidimo da u Bosni nije mogo da bude postignut potpun stranački sporazum. Mi smo videli da su tamo socijalistima ponudili čini mi se 4 kandidata, da se taj sporazum razbio i da su mesto 4 socijalista birali 4 svoja čoveka. Ona 4 poslanika koja su na mesto 4 socijalista izabrana ovde su overena, međutim, hoće da se unište 3 mandata koja su predali ovde poslanici izabrani u Vojvodini zato što nisu kandidati demokratske stranke.

Evo sada je baš spomenuo gospodin Cemović, ja neznam u koliko je to tvrdjenje tačno, ali on tvrdi; da je overen mandat jednog crnogorskog poslanika, koji je okružni načelnik. Čućete za koji dan, kako Verifikacioni odbor predlaže da se uništi mandat jednog poslanika, koji je izabran, da se uništi stoga što je on policijski činovnik a on je policijski činovnik u penziji. Ja dakle ne vidim konsekvenciju, ne vidim, da su načela izborna vršena i primenjena jednako i stoga ne mogu da usvojim ovaj razlog, koji se navodi u pogledu izbora provedenog u Novom Sadu. Naročito ne mogu da se složim sa tom tvrdnjom Verifikacionog Odbora, da je Narodna Skupština u Novom Sadu bila u zabludi i to za to, što je Odbor Verifikacioni uvideo da su imenovani izabrani kao predstavnici demokratske stranke, dok u stvari oni to nisu bili.

Ili može da se prizna jednoj skupštini izborno pravo ili može da se porekne, ali ako se jednom prizna a to je u ovom slučaju priznato, onda nema smisla ispitivati da li je taj izbor proveden na osnovu nekoga sporazuma ili nije bilo takvog sporazuma. U ovom slučaju, gospodo, sporazum nije bio postignut, stranke su bile voljne da se sporazumu. Radikalna se stranka odazvala vrlo rado da pregovara o tom sporazumu. Ponudila je demokratskoj stranci jednoj

mladoj stranci, koja se onda tek organizovala, dva mandata, ponudila je socijalistima četiri mandata, Slovacima jedan mandat, Bunjevcima četiri mandata, i da su demokrate na taj sporazum pristale, to bi se lako izvršilo i danas bi sedili oni kandidati demokratske stranke, koje je organizacija htela, a ne bi bili poslani ovamo ljudi, za koje smo mi samo znali da nisu radikali a da li su demokrati — o tom mi nismo bili dužni da vodimo brigu. Jer, gospodo, ako hoćemo da stojimo na tom gledištu, da se tačno držimo toga, da narod imaju pravo da zastupaju ovde samo oni, koje su pojedine stranke odredile, onda možemo dočekati to, da se svaki sporazum koji je dosada postignut poremeti i da mi za svakog onog poslanika koji se u toku ovoga saborskog rada bude drugčije odredio, moramo nov izbor vršiti. Ja znam da takvih slučajeva ima i dosada i da će ih biti i odsada. Ja čujem da je jedan poslanik iz narodnog kluba prešao u demokratsku stranku, a biće slučajeva da neko iz demokratskog kluba predje u drugu stranku i zar mi da uništimo vrednost svih tih izbora i da ponovo pristupamo izboru i da tražimo od Narodnog Veća da nove poslanike na ta mesta biraju?!

Gospodo, Narodna Skupština u Novome Sadu nije mogla biti u zabludi za to, što je pred Narodnu Skupštinu izneseno da se je pregovaralo, iznesen je čitav tok pregovora i o rezultatu javljeno je Narodnoj Skupštini, da taj sporazum nije mogao biti postignut, i onda su kandidati izneseni pred Narodnu Skupštinu bez obzira na stranačko stanovište. Narodna Skupština imala je dakle znanja o tome da je sporazum razbijen; Narodna Skupština imala je znanja i o tome da su demokrate podneli ostavku i da su pred Velikim narodnim savetom izjavili da neće da rade sa radikalima. A da je sve to Narodnoj Skupštini bilo poznato, dokazuje i to, što su sami demokrate razdavali letke na kojim su letcima sve to izjavljivali. O tome dakle ne može biti reč. Birači Narodne Skupštine bili su sasvim na čisto s tim, da do sporazuma nije moglo doći, ali oni zato nisu mogli otići svojim kućama nego su taj izbor morali vršiti i izvršili su ga onako, kako su znali i mogli. Ja držim gospodo, da radi toga što demokratska stranka nije dobila ova tri mandata nebi bilo potrebno ni celishodno pokretati ponova Narodnu Skupštinu, niti bi bilo celishodno uništavati ove mandate; jer na posletku cilj stranačkog sporazuma bio bi da svaka stranka bude ovdje zastupljena a taj cilj je već postignut: Demokratska stranka je ovde zastupljena u najvećem broju. I ja držim, gospodo, da ako ova tri mandata ne budu zastupljena demokratima da oni neće od toga nikakve štete imati niti će od toga biti uticaja na tok naših poslova u Skupštini.

Iz tih razloga ja držim, da nebi bilo ni celishodno ni politički mudro a nebi bilo ni lepo vredjati Narodnu Skupštinu koja je proglasila ujedinjenje,

koja je svoju narodnu dužnost tako lepo shvatila i prebacivati joj da je ona bila u zabludi i poništavati one mandate za koje je ona imala prava da ih pošalje ovamo.

Ja predlažem gospodo, da se predlog Verifikacionog Odbora odbaci i da se ova tri mandata obove, i molim deset poslanika da me potpomognu. (Potpomozu ga.)

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč gospodin Mita Kličin.

Mita Kličin: Pošto je moj drug gospodin dr. Slavko Miletić izneo sve one razloge, kojima je trebalo da se potkrepí i dokaže, da je izbor koji je Narodna Skupština u Novome Sadu obavila, bio pravilan, ja ne bih imao šta još o tome da kažem; samo hoću da potvrdim da je Narodno Predstavništvo kad je usvojilo prvu tačku izveštaja Verifikacionog odbora stalo na stanovište, da je Narodna Skupština ovlašćena slobodno da bira poslanike, i specijalno je to stanovište potvrđeno bosanskim slučajem, gdje je osnažen izbor koji je obavilo Narodno Veće, većinom glasova.

Zaista, gospodo, želja da se medju strankama postigne sloga bila je opravdana i sve su stranke po mogućstvu išle za tim, pa je tako bilo i kod nas.

Što nije došlo do sporazuma to nije krivica radikalne stranke. Skupština u Novom Sadu nije bila u tom položaju u kome je bilo Narodno Veće u Sarajevu. Narodnom Veću u Sarajevu saopštena su bila imena kandidata nekih stranaka, pa ipak, Narodno Veće, koje se smatralo da je pozvano da oceni prilike u Bosni i da presudi kakvo je mišljenje u narodu, — stalo je na to stanovište, da, i ne obazirući se na imena kandidata koja su podneta od pojedinih stranaka, može po svome najboljem nahodanju izbor da izvrši i Narodno predstavništvo je taj izbor osnažilo.

Narodna Skupština u Novom Sadu nije bila u tom položaju da su joj imena kandidata svih stranaka, bila saopštena. Ona je bila u tom položaju da bira. Imala je da izabere 24 poslanika. Sve su stranke osim demokratske, prijavile imena svojih kandidata i svi su ti kandidati prihvaćeni.

Za ona tri mesta, o kojima je sada spor, a na koja je trebalo da budu izabrana dva demokrata i jedan vanstranak, nisu Narodnoj Skupštini prijavljeni kandidati demokratske stranke. Prema tome Skupština nije mogla drugo rešiti, nego da sama bira slobodno poslanike i za gorna mesta. Ona je krivicom demokratske stranke bila stavljena u položaj da bira, jer je trebalo poslati poslanike u Narodno Predstavništvo. Nije birala demokrate, jer su oni izjavili, da neće učestovati u izboru, ali je ipak birala ljude, koji nisu radikali.

Ja apeliram na Narodno Predstavništvo, da bude konzekventno u svojim odlukama. Pošto će odluka ovoga Narod. Predstavništva nositi načelan značaj, treba da zauzme ono isto stanovište, koje je zauzelo kad je označio izbore, spomenute u prvoj tački izveštaja verifikacionog Odbora. Kad je Narodno predstavništvo osnažilo izbore poslanika u Crnoj Gori i Bosni, mada su odobreni većinom glasova, te priznalo Crnogorskoj Narodnoj Skupštini i Narodnom Veću u Sarajevu pravo slobodnog izbora i bez obzira na to, je li potpuni sporazum medju strankama, ne može u isti mah osporiti to pravo Narodnoj Skupštini u Vojvodini, koja je jednoglasno birala poslanike. S toga potpomazem predlog g. Slavka Miletića da se izbori gg. D. Jojkića, Ševića i Vujića kao potpuno pravilni osnaže.

Predsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Vasa Knežević.

Vasa Knežević: Gospodo, izveštaj verifikacionog Odbora o izboru ove trojice poslanika iz Vojvodine vrlo čudno zvuči kad staje na gledište da je Narod. Skupština u Novom Sadu bila u zabludi kad je birala ta tri narodna poslanika.

Ne odgovara istini da nije bilo stranačkog sporazuma. Taj sporazum je bio; on se povlačio više od mesec dana. Po tom sporazumu izmedju tri stranke koje se nalaze u Vojvodini; stranke socijal-demokratske, radikalne i jugoslavenskih demokrata, data su dva mandata demokratskoj stranci koja nije ni postojala, koja nije imala ni svoga lista, ni organizacije, za koju se nije ni znalo u Vojvodini, za koju se deklariralo samo nekoliko ljudi. Ali, imajući u vidu opštu težnju da u Narod. Predstavništvo budu zastupljena sva mišljenja i sve političke frakcije, medjustranački sporazum je rešio da se dadu dva mandata jugoslavenskoj demokratskoj stranci. Oni su odbili da prime ta dva mandata pred sam sastanak Velike Narodne Skupštine. Kad se ta Skupština sastala ona je sasvim svesno, znajući šta radi izabrala poslanike iz kandidata onih dvaju stranaka, koje su se bile sporazumele, a ona dva mandata koja su bila namenjena jugoslavenskoj demokratskoj stranci, Narod. je Skupština dala ljudima van stranaka, jer ni socijal-demokrati, ni radikali nisu se hteli koristiti tom okolnosti što je demokratska stranka odbila ta dva mandata.

Vrlo je nezgodna stvar, gospodo. U pitanju je da se Velikoj Narod. Skupštini u Novom Sadu prizna ili odrekne kompetencija da bira poslanika. Ako joj se ta kompetencija odrekne, znači da ovih 24 poslanika koji sede ovde morali bi položiti mandate, pošto su izabrani od icdnog nekompetentnog tela. A ako joj se prizna kompetencija onda se ne može reći da je ona bila u zabludi kad je birala ova tri narodna poslanika, jer, gospodo, Velika Narod. Skupština nije

bila u zabludi ni onoga dana kad je proglasila odcepljenje Bačke, Banata i Baranje od Mađarske.

Jedan slučaj samo. Narodno Veće u Sarajevu imalo je jednu sličnu stvar sa ovom vojvodjanskom. Socijal-demokratskoj stranci koja se nije zadovoljila brojem mandata, data su dva mandata, a ona je tražila četiri i jugoslovenska demokratska stranka koristila se time i te je mandate uzela sebi. Medjutim taj izbor u Sarajevu verifikacioni odbor je osnažio, dao je za pravo Narodnom Veću koje je tako postupalo, a to isto pravo poriče velikoj Narodnoj Skupštini u Novome Sadu. Dakle verifikacioni odbor nije imao jedno svoje načelno gledište pri rešavanju ovih stvari. Ako se stane na to gledište i ako se porekne kompetencija velike Narodne Skupštine u Novome Sadu, onda znači da treba jedna nova narodna Skupština da bira sve poslanike. Ako ovo Narodno Predstavništvo stane na to gledište da Velika Narodna Skupština u Novome Sadu jeste u zabludi bila kad je te poslanike birala onda se može reći da je velika Narodna Skupština bila u zabludi i onda kad je proglasila oceppljenje Banata i Bačke od Mađarske. Na to gledište nesme se stati još i zato što je izbor poslanika iz Vojvodine bio sasvim pravilan. Izbori za Narodnu Skupštinu vršeni su na slobodnim zborenjima, a ova je Narodna Skupština izvršila izbor poslanika za Narodno Predstavništvo; dakle tu je narodna volja došla do izražaja. Velika Narodna Skupština koja je izvršila jedno veliko istorijsko delo imala je pravo izvršiti i izbor ovih narodnih poslanika i ovo Narodno Predstavništvo ogrešice se o to veliko istorijsko delo ako bude porekla to pravo velikoj Narodnoj Skupštini da bira poslanike; a ona će joj to pravo poreći ako bude poništila mandate ova tri narodna poslanika i ako bude priznala i usvojila ovaj izveštaj verifikacionog odbora. (Glasovi: Tako je! Živeo!)

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč g. Marko Cemović.

Marko Cemović: Obraćam pažnju g. poslanicima na dva fakta. Verifikacioni odbor staje na jedno gledište kad se tiče velike Narodne Skupštine u Crnoj Gori, i kaže da je ta većina suverena da bira koga hoće, i kad ta većina nameće manjini svoju volju. Verifikacioni odbor to akceptira kao pravilno, a kad se tiče istoga fakta u vojvodjanskoj skupštini verifikacioni odbor staje na sasvim drugo gledište i obara ga. Ja želim da se to povuče kao jedan fakt. Medjutim, gospodo, crnogorski poslanici stavili su cifre izmedju mene i njih. Ciframa se lako govori, i onda će se videti da su svi prigovori g. Dakovića neistiniti. Ja mu zahvaljujem, što je izmedju sebe i mene stavio cifre, i onda će se videti ko je tiranin bio.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim Vas, g. poslaniče, o čemu sad želite govoriti?

Marko Cemović: Gospodine podpredsedniče, ja hoću da se branim, a Vi mi to ne date.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: O čemu želite govoriti?

Marko Cemović: Ja hoću da govorim o svome mandatu.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Držite se predmeta, g. poslaniče!

Marko Cemović: Ja konstatujem da mi ne date da govorim, i konstatujem da je ovo demokratska skupština u kojoj svako ima pravo govoriti.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ja Vas pozivam na red, g. poslaniče. Nemojte se pregoniti sa presjedništvom i birajte parlamentarne izraze.

Marko Cemović: Zakon mi daje pravo, da govorim, a ne vi.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ja vam oduzimam riječ. Ima riječ g. Dragutin Pečić.

Marko Cemović: Možete! To se zove tiranija!

Dragutin Pečić: Gospodo, da bi odluke Narodne Skupštine bile jasne, da bi gospoda koja će glasati imala jasnu situaciju pred očima, molim vas, da saslušate dva kratka objašnjenja. (Glasovi: Ne čujemo ništa!) Gospodo, celo posle podne ja odavde slušam, i svakoga sam čuo, za to što ćutim. Ko pravi larmu, taj ne može ćuti. Ja ne mogu da vas utišam. Dajte mi tišine i odmah ćete ćuti sve.

Povučena je paralela izmedju rada skupštine u Sarajevu, Zagrebu i Crnoj Gori s jedne strane, i rada skupštine u Novome Sadu, pa se nagoveštava Narodnom Predstavništvu, da verifikacioni odbor ima dve mere: jednom meri rad u Vojvodini, a drugom meri rad kod ove tri skupštine. (Glas: Tako je!) Na žalost, gospodo, nije tako. Sad ćete ćuti, da nije tako.

U Sarajevu, u Crnoj Gori, u Zagrebu priznaje se od strane verifikacionog odbora kompetencija narodnim skupštinama za izbor narodnih poslanika. U Vojvodini priznaje se od strane verifikacionog odbora kompetencija Velikoj Narodnoj Skupštini za izbor narodnih poslanika. Nadležnost za izbor ni kod jedne Skupštine nije od strane verifikacionog odbora osporena, ali se ipak traži poništaj tri mandata kod izbora u Vojvodini, no ne za to, što se osporava nadležnost Narodne Skupštine u Vojvodini, nego valjda za to, što postoje neki razlozi.

Jedan od gospode kaže: pa kako možete priznati Narodnu Skupštinu u Vojvodini, da proglasi ujedinjenje narodno, a ne možete joj priznati izbor tri poslanika. Ako ona nije kompetentna za ono prvo, nije ni za ovo drugo. Varate se, gospodo. Postoji ogromna razlika izmedju ovoga i onoga, Skupštine za koje nalazimo, da im se nema činiti nikakav prigovor, birale su narodne poslanike onakve kakvi su. Nema nijednog poslanika iz tih skupština, da je

izabran kao drugi. U Zagrebu su birani poslanici, i rečeno je: ti se biraš kao takav i takav, a ti kao takav i takav. Nijedan od njih nije izabran u drugom svojstvu, a prividno u ovom. Takav je slučaj u Sarajevu. (Glas: U Sarajevu nije takav slučaj!)

U Vojvodini sasvim je drukčije. Nar. Skupština u pogledu prava biranja sama rešava, t. j. njeno pravo na izbor neosporeno je. Ali Narod. Skupština ovde izborom kaže: izabrana sva 24 poslanika, 21 iz grupe te i te, a trojica iz grupe demokrata... Na jedan put pregledom i ocenom utvrđuje se, da ta trojica nisu iz demokratske grupe i ljudi iz vaše partije izjavljuju da je to biranje pogrešno jer ta trojica nisu demokrati. Oni izabrani takodje sami to isto izjavljuju... Pročitajte, gospodo, izveštaj, pa će te videti da smo svi kod ove stvari jednoglasno našli, da smo se svi složili na ovo: Priznajući pravo Narod. Skupštini da bira poslanike, mi joj priznajemo da ih bira koje hoće. Ali u njenom biranju i ljudi iz demokratske partije, mi vidimo njenu želju, da izabere i poslanike demokrate. Ona je birala demokrate, no pri oceni izbora videlo se, da ljudi, koje je ona smatrala za demokrate, to nisu bili. Znači, da je Skupština u trenutku biranja za tu trojicu demokrata, (a ne za ceo rad) bila u zabludi. (Graja.)

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim, gospodo, posluš!

Dragutin Pečić (nastavlja): Da dam, gospodo, još jedno objašnjenje. Pometnja ima u razumevanju ove stvari. Iznose se izvesni prigovori na rad Narodne Skupštine u Sarajevu. I tamo nisu svi izabrani, kako su sve partiske organizacije željele. Tamo ima prigovora da partiske organizacije nisu zadovoljne, a i u Vojvodini ima prigovora da partiske organizacije nisu zadovoljne. Ali za Sarajevo ne kaže se da oni, koji su izabrani kao članovi Hrvatske zajednice kao na primer Dr. Joža Sunarić, nisu u stvari članovi Hrvatske Zajednice. Kaže se ovde čak, jeste, mi smo članovi te Hrvatske Zajednice. Tamo se samo kaže: Vi, koji ste nas birali, dali ste nam malo, ogrešili ste se o snagu našu i, bili ste nepravedni. Verifikacioni odbor primio je to i data je u petoj tački izjava da se i tu, ako u stvari ima nepravde, učini ispravka. Dok u Vojvodini je sasvim drugo, u tome slučaju, demokrati ne viču: »malo ste nam dali«. Oni kažu: Trebali ste nam dati četvoricu; ali mi smo zadovoljni za sad sa trojicom; ali nemojte, pod imenom demokrata birati vaše prijatelje. Ono, što nam priznajete, i što nam dajete kao naše, neka u istinu bude naše, i neka se iz redova naših bira, a ne iz vaših... (Na levisi pljeskanja. Žamor i protest na desnici.) Da završim, gospodo. Prema ovome prigovori učinjeni na rad Narod. Skupštini u Sarajevu ne tiču se simulacije. Ne tiču se — neka niko ne prima za zlo — nekoga akta nelojalnosti, nego se tiču u neku ruku prigrabljivanja i uzimanja, davanja poslanika

jednoj grupi, manje nego što partija ima snage. Narodna skupština nije u stanju, da to ispravi bez poništaja izbora. Kod pete tačke predložen je jedan odbor za povećanje broja poslanika. Ako se utvrdi, da je nepravda učinjena, onda se broj ima povećati i pravda će biti zadovoljena. Ali, gospodo, kod pitanja izbora u Vojvodini nema se drugog načina pa da se to postigne. Jer, kad je sama skupština u Vojvodini našla da treba dati demokratima trojicu... (Glasovi na desnici: Nije našla.) Dakle, kad je skupština našla. (Glasovi: »Nije našla!« Žamor.)

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Molim za mir, gospodo. Svaki će dobiti reč, samo izvolite mirno slušati govornika. Kako ste vi g. dr. Miletića i g. Kličina slušali mirno, čujte i g. Pečića.

Dragutin Pečić (nastavlja): Ja sam, gospodo, slušao i ako sam imao uverenje da navodi, koji su iznešeni od strane vaše, ne odgovaraju stanju stvari, pa ipak nisam tako drsko upadao u reč i govorio, da nije tako. Ja sam imao mišljenje, da će Narodna Skupština saslušati i njihovo mišljenje i moje pa neka sudi; i molim vas, gospodo, da me saslušate. Ne zaboravite, da nasilje i tiranija, ma sa koje strane dolazili, uvek su nasilje i tiranija. (Na levisi pljeskanje. Žagor i protesti na desnici.)

Dakle molim vas, gospodo, da završim govor. Verifikacioni Odbor je uvideo, da rad Narodne Skupštine u Vojvodini, kad je ona našla po iskazivanju svih učesnika u radu Verifikacionog Odbora, da treba demokratima dati trojicu ma da su oni tražili četvoricu, nije bio do kraja ispravan. Jer tu trojicu trebalo je u istinu dati demokratskoj grupi, a ne na račun i pod imenom njihovim birati svoje ljude iz radikalne grupe. (Žagor.) Molim vas, gospodo, da me čujete. I ja imam prava po zakonu da govorim, kao i vi, a ako vam se moj govor ne dopada, glasajte protiv mog mišljenja; nemojte da mi sprečavate govor, jer na to nemate prava. Jedini koji ima prava da mi zabrani reč, to je gospodin Predsednik i pustimo, gospodo, svakoga da se kreće u granicama svoga prava.

Prema ovome, gospodo, Narodna Skupština usvajajući izveštaj Verifikacionog Odbora, koji je kod ovoga slučaja jednoglasan, to dobro upamtite, neće ni u koliko dovesti u sumnju rad Skupštine u Vojvodini u pogledu njenog ujedinjenja sa majkom Srbijom. Ono je različno od ovoga ovde, i pravda zahteva, da se ovde ovako glasa, jer drugoga načina nema, da se zadovolji povredjeno pravo... (Na levisi pljeskanje.)

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč gospodin dr. Živko Prodanović.

Dr. Živko Prodanović: Gospodo, čuli ste, da je moj predgovornik poslanik spomenuo reč nepravda. Po njemu što je uradila Velika Skupština u Novom Sadu, ne samo da je zabluda, nego to je i nepravda.

Gospodin poslanik usudio se da dobaci ne nama poslanicima, nego Skupštini u Novom Sadu, koja je bila u svoje vreme toliko jaka, kad je trebalo da se reši odcpljenje od bivše monarhije i prisajedinjenje ovoj našoj državi. Ta skupština bila je tada u stanju da ne sluša nikakve savete sa strane, nego da reši onako, kako joj je u sreću ležalo. Onda su neka gospoda doista htela da zavedu veliku Skupštinu, ali ona na to nije pristala. Držim da ćete svi priznati da putem sporazuma ne mogu se izbori sprovesti kako bi trebalo.

Ja sam svakad bio i biću za sporazum onde, gde mu mesta ima. Ali u Bačkoj, Banatu i Baranji nije bila organizovana demokratska stranka, i u opšte u našim krajevima te stranke nije bilo, do ovoga rata. I kad je došlo do izbora radikalna stranka pozvala je sve frakcije, da se porazgovore, i znate šta se dogodilo. Bilo je demokratskih stranaka 5 ili 6. Jedne su htela, da pristanu na 4, neke na 2, neke na 3, a neke nisu htela u opšte, da se mešaju. A svaka frakcija jedva da je imala 2—3 člana. Sutradan došli su i kazali: Nama ne treba dati. Evo Vam živih Socijalista, tu su braća Bunjevci i Slovaci, pa neka kažu, da li je tako ili ne. (Glasovi: Tako je!)

Skupština je birala iz svoje sredine one ljude, u koje je imala najveće poverenje. Šta više radikalni prvaci su opominjali okolni narod i govorili: Izaberite toliko, koliko odgovara vašoj snazi, a one druge, izaberite ljude, koji su neradikali. Skupština je na to pristala i izabrala te ljude jednoglasno. Koji god je bio na toj Skupštini, zna da su radikalni zato bili, jer u našim krugovima nije do toga doba bilo demokrata. Oni su tek došli u Novi Sad nekolicina i tu se organizovali. (Žagor.) O nepravdi ni govora nemože biti. Ako Skupština ima pravo, da bira svoje poslanike, ako se to pravo ne osporava, onda Vam kažem, da je od sviju izbora za ovo Predstavništvo najčistiji izbor bio u Novom Sadu.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč Narodni Poslanik g. Uroš Lomović.

Uroš Lomović: Povodom toga, što je Predsednik verifikacionog odbora naglasio naročito to, da je ceo verifikacioni odbor bio saglasan sa ovim mišljenjem i predlogom, ja sam dužan, da dam obavještenje, zašto sam potpisao taj izveštaj. Gospoda članovi verifikacionog odbora znaju da sam u verifikacionom odboru govorio i iznosio svoje razloge, koji su se ovde čuli sa ove strane, da ako je ikoji izbor učinjen pravilno, u ovim prilikama je jedino pravilan izbor u Vojvodini, da je Narodna Skupština birala ljude — delegirala ljude, koji treba da dodju ovde. Dokazivao sam da ta Narodna Skupština nije kriva, što ta stranka kao nova, koja je organizovana toga momenta, nije mogla istaći svoje kandidate, i nije mogla istaviti svoju listu. To sam govorio uzalud, jer je većina bila protivna tim razlozima. Onda mi je palo

na pamet zbog česa se morao svršiti izveštaj verifikacionog odbora; 4 sednice i onda sam došao do zaključka da je Vlada pogrešila, što je pristala na ovakav sastav verifikacionog odbora.

Gospodin Poslanik govori o srazmeri političkih stranaka. Da je to srazmera da od 9 ljudi u verifikacionom odboru bude samo 1 od radikalne stranke i to od stranke, koja je bila jedna od najjačih stranaka. Izveo sam zaključak taj: da se unapred pripremaló da se jedna pravedna stvar može ugušiti nasiljem, koje G. Pečić pominje. (Čuje se: Zašto se niste odvojili?)

Ja ću sam to objasniti. Dakle gospodo nisam mogao do sada. U ostalom ja sam bio sam uveren da je izbor pravilan, zatim je došlo posredovanje, zatim borba. Došao je Predsednik kluba i molio, da se ponište ta tri izbora. Zatim imajući u izgledu izvestan sporazum nadao sam se, da će se on postići.

Ja kao član radikalne stranke koja je uvek kavalerski postupala, koja je popuštala, da ne pokazuje svoju nadmoćnost i volju, ja sam pod tim osećanjima pristao, da se pridružim većini samo iz razloga, što će se postići sporazum posle toga.

Zato sam potpisao izveštaj većine, ma da sam govorio i kazao da je izbor potpuno pravilan. Ja mislim da je dovoljno objašnjenja, zašto sam potpisao takav izveštaj.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Ima reč dr. Aleksandar Roknić.

Dr. Aleksandar Roknić: Poštovana gospodo poslanici! Gosp. kolega Pečić izvoleo se pozvati na pravdu. Nemojte zaboraviti tom prilikom, da temeljno pravno načelo, glasi: »Volenti non fit injuria«. Ona gospoda demokrati, koje se u Novom Sadu nazivalo demokratima, a koji nisu bili organizirana stranka nego smatrani kao grupa ljudi, koji hoće sebe da nazovu demokratima, ti su ljudi kategorički izjavili, da neće da ih bira Narodna Skupština u Novom Sadu, i da je ona izabrala te ljude protivu njihove volje, ona bi učinila silu, i ja vas pitam, da li bi imali prava da smatraju sebe poslanicima i da li bi imali obraza da vrše mandat. Poštovana gospodo poslanici, kad je Narodna Skupština u Novom Sadu postupila na ovaj način i eliminirala one, koji su kazali da neće da uđu u ovo Narodno Predstavništvo, ona je imala prava da bira koga hoće i da ih doda onoj stranci, koja je dominantna u toj Skupštini, a dominantna je bila radikalna stranka.

Imali smo po sporazumu da biramo opredeljen broj poslanika i ta skupština u Novom Sadu mogla je mesto 12 da bira 15 poslanika radikalnih. Ali novosadska Nar. Skupština nije postupala sa partijskim egoizmom, nego širokim grudima i širokim pogledom, ona nije iskoristila situaciju na korist svoje stranke, da poveća svoj broj mandata nego je birala

ljude, koji ne pripadaju radikalnoj stranci. Ti ljudi imali su prava, ako su mandat primili da ovamo u Narodnom Predstavništvu sami sebe opredele, i pristupe onoj stranci, koja im se dopada. Mi vidimo ovde u Nar. Predstavništvu, da su ljudi skakali iz jedne stranke u drugu, a kako bi zamerili ljudima sa neopredeljenim mandatom; oni su mogli pristupiti demokratskoj stranci, pa bi time bilo udovoljeno želji, da se ona ojača sa tri mandata. To je malenkost tri mandata, da radikalna stranka sa partijskog egoizma učini nepravdu. Međutim gospoda, koja su izjavila da neće da se dadu birati, unapred su abducirala. To je abdukcija, to je ograda. Ta gospoda koja su dala takvu izjavu, oni su se unapred ogradili protiv svakog izbora. Kad su ta gospoda porekla kompetenciju i pravo jedne Nar. Skupštine od 400 izaslanika, biranih voljom naroda od nekoliko stotina hiljada birača, ta gospoda nemaju prava da se tuže na nepravdu; ona je uklonila svaku ingerenciju, svaki uticaj, što nije birala radikale. Prema tome Nar. Skupština u Novom Sadu pravilno je postupila, birala je suverenom voljom onoga koga je htela. A da je postupila pravilno i da ta skupština nije bila u zabludi vidi se po tome što je birala gospodu, koji su nekada bili članovi samostalne stranke iz koje se sada rodila demokratska stranka. Ona je birala Jocu Vujića, koji je bio poslanik samostalne stranke, Kostu Ševića iz Kikinde, koji je bio član demokratske stranke. To su ljudi tačno opredeljeni, to nisu bili radikali.

Ta skupština je birala takovu gospodu, koja su nekada bila članovi samostalne stranke, iz koje se je rodila demokratska stranka. Joca Vujić bio je član samostalnoga kluba. Kosta Šević bio je također član neke uže kikindske demokratske stranke. To su bili ljudi stranački određeni, partizani, i niti jedan od te gospode nije bio radikal. Ne može se reći, da je ta skupština, koja je sastojala iz cveta našega naroda bila u zabludi. To bi bila najveća uvreda, kad bi se toj skupštini imputiralo, da nije znala, što radi.

Izvolite dakle gospodo poslanici postupati, kako zbilja zahteva pravda i pravica, i oznažite ove mandate.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Reč imade g. narodni poslanik dr. Vladimir Čorović.

Dr. Vladimir Čorović: Gospodo poslanici! Predviđajući, da će debata u ovoj stvari, jer su u pitanju posebne strasti, spustiti nivo našega Predstavništva sa one visine, na koju smo ga podigli prvih dana, od prvog početka smo zaključili, da u ovoj stvari počnemo pregovore za sporazum računajući, da ćemo sa malo dobre volje moći prije ove debate sa lojalnošću kvitirati jednu stvar, koja je mogla sa nešto više uvidavnosti da se reši i tamo u Vojvodini; pa da ne dodje do ovoga svega ovde.

Nama nije ni ranije bilo stalo do broja mandata; nama nije stalo ni danas do toga, hoćemo li dobiti tri ili četiri poslanika više ili manje. Za stranku, koja danas broji 115 članova potpuno je to svejedno. Ali nama nije bilo niti može biti svejedno, kako se provodi jedan princip pri izborima za ovo tijelo.

Stvar je u ovomu. Kada na skupštini u Novom Sadu nije između radikala i demokrata došlo do sporazuma, vi ste imajući većinu mogli izabrati samo radikale ili ste mogli, kad ste hteli biti nesebični i neučiniti nepravdu, ona tri mandata pustiti nepopunjene; ali nikako nijeste smjeli učiniti ovo, što ste učinili i što je nelojalno u svakom pogledu: izaberete kao demokrate ljude, koji nisu demokrate. Naše Narodno Predstavništvo treba da bude izraz svih stranaka i svih struja, koje u narodu postoje. Radikalnu stranku predstavljaju radikali, a koga imaju da predstavljaju ova trojica koji niti su demokrate a niti radikali? (Silna galama. Glasovi: Narodnu Skupštinu!) Bolje da ne ulazimo u to, jer je to jedno tugaljivo pitanje. Vi ste u toj skupštini birali aklamacijom i u toj stvari glasalo se onako, kako se narodilo. (Velika buka.) Najbolje je da u pitanje ne diramo. Mi smo htjeli da predusretnemo čitavu ovu debatu i da izbjegnemo ove neprijatne scene. To je bio jedan od motiva, koji je i podpredsednika radikalne stranke g. Uroša Lomovića, doveo do toga, da se priključi jednoglasnoj odluci verifikacionog odbora, da se ona trojica, koji faktično ne predstavljaju danas niti demokrate niti radikale, eliminiraju iz ovog tijela. S toga razloga ja u ime svoje stranke predlažem, da se primi izvještaj verifikacionog odbora.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Gospodo pošto je vreme već podmaklo a nemamo svijetla, te ne mogu da vidim nijednog Narodnog Poslanika, ja predlažem, da se sednica odgodi. (Čuje se: Da završimo ovu stvar.) Ako Narodno Predstavništvo želi da je svršimo, mi ćemo je svršiti.

Ima reč Predsednik Ministarskog Saveta.

Predsednik Ministarskog Saveta Stojan Protić: Ja bih molio Narodno Predstavništvo da rešenje ove stvari odgodi za iduću sednicu. Može biti, da će biti još koga od gospode, koji će uzeti učešća u diskusiji s jedne strane, a s druge strane kao što ste svi bili svjedoci, diskusija je išla prilično žustro i vrlo vatreno. Ja držim da nije u interesu naših daljih budućih odnosa da mi ovu stvar kršimo i ovako sad, može biti, preko kolena, rešimo. Ja držim, gospodo, da je dobra savet od moje strane da ovo odložimo do iduće sednice, a biće rešeno gospodo, onako kako većina kaže. Ništa se tu ne može nikome nametnuti, a držim da je pametno i korisno za sve nas da ne

idemo suviše brzo. (Čuje se: Tako je! A ako je samo jedan govornik?) I to gospodo ne menja stvar, jer nastaje odmah glasanje, a može biti da će biti više poslanika a ne jedan.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Prima li Narodno Predstavništvo predlog da se današnja sednica odgodi? (Prima se.)

Pre no što zaključim sednicu moram da se osvrnem na primedbu Narodnoga Poslanika gospodina g. Dakovića, koji mi je primetio, zašto sam dozvolio reč gosp. Cemovića, jer on niti da je član Narodnoga Predstavništva, niti da dolazi upisan u spisak članova Narodnog Predstavništva. Ja uveravam gospodina poslanika, da mi nije bilo poznato, da on nije uveden u spisak, medju onima, koji su predani Predsedništvu, te mu stavljam do znanja, da će Predsedništvo preko svojih izvršnih članova videti, da li je gospodin zapisan u spisak članova Predstavništva i to ću staviti do znanja na idućoj sednici.

Na dnevni red za iduću sednicu, koja bi imala biti sutra u 10 sati došle bi interpelacije, jer je sutra dan za interpelacije, i to:

1. Milovana Lazarevića na Ministra Vojnoga, zašto se obaveznici preko 30 godina ne puste kući?
2. Gjüre Džamonje na Ministra Privrede o enabdevanju poljoprivrednim alatom i
3. Bojinovića i Dačića na Predsednika Ministarskog Saveta o liferantima za vreme okupacije.

Kao druga tačka dnevnog reda poslije interpelacija došlo bi produženje debate o izvještaju Verifikacionog odbora.

Ima reč gospodin Ribarac.

Stojan Ribarac: O istom pitanju, koje sadržano u interpelaciji gospodina Bojinovića, i ja sam podneo interpelaciju gospodinu ministru unutrašnjih dela, i on je požurio, da saopšti predsedništvu, da će na tu interpelaciju odgovoriti, kad bude stavljena na dnevni red. Ja dakle mislim, da se o interpelaciji gospodina Bojinovića ne može diskutovati bez diskusije i o mojoj interpelaciji. Stoga molim, da se i moja interpelacija štampa i da se stavi na dnevni red zajedno sa interpelacijom gospodina Bojinovića (Prigovori). Po poslovniku ima svaki poslanik pravo na interpelaciju, a interpelacija treba da se preda narodnim poslanicima pre pretresa. Ako bi se uzela u pretres samo interpelacija gospodina Bojinovića, onda bi moje pravo na interpelaciju bilo izigrano,

jer Narodno Predstavništvo ima pravo, da kaže, da je o toj stvari jedamput već diskutovalo i donelo odluku, a ja mislim, da Narodno Predstavništvo ne će da se dovede u položaj, da ospori pravo narodnog poslanika na interpelaciju.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Pitam Narodno Predstavništvo, da li prima dnevni red, kako sam ga malo prije predložio s time, da se skine sa dnevnog reda na predlog gospodina Ribarca interpelacija narodnog poslanika Bojinovića i Dačića o liferantima za vreme okupacije. (Dr. Milan Marković: Gospodin Bojinović i Dačić treba da izjave, da li pristaju, da se njihova interpelacija skine sa dnevnoga reda.)

Na primjedbu gospodina dra Markovića moram izjaviti, da dnevni red ustanovljuje predsjednik u sporazumu sa Narodnim Predstavništvom. (Ministar predsjednik Stojan Protić: Molim reč.)

Riječ ima gospodin ministar predsjednik.

Ministar predsjednik Stojan Protić: Ja mislim da je korektnije da se izjasni Narodna Skupština pošto čuje i vladu. Pošto smo i mi u pitanju ovdje, mi smo u konferenciji izjavili gotovost, da ćemo odgovoriti na ove interpelacije i da stavljam Skupštini na slobodno odredjivanje, kad će staviti koju od interpelacija na dnevni red. Mi sa svoje strane nemamo ništa protiv toga, da se interpelacije tako pretresaju. Nama je svejedno: ili da se one sastave u jedno, ili da se tretiraju pojedince. Ja bih što se tiče samog sata dnevnoga reda, molio da se za sutra zakazana sednica zakaže za posle podne makar i u 3 sata za to, jer sam već najavio sjednicu Ministarskog Saveta pre podne zbog nekih hitnih poslova.

Podpredsednik dr. Ivan Ribar: Pitam Narodno Predstavništvo, da li se skida sa dnevnog reda interpelacije Bojinovića i Dačića? (Skida se). Pošto je time devni red utvrdjen to današnju sjednicu prekidam i uričem nastavak za sutra u 15 časova sa dnevnim redom: Interpelacija narod. poslanika Lazarevića, i interpelacija narod. poslanika Gjüre Džamonje, i ako se ove dve interpelacije svrše produženje današnjeg dnevnog reda o Verifikaciji.

(Svršetak sednice u 19 časova i 15 minuta.)

Video sekretar:

Dr. Dragutin Lončar.

Interpelacije

20. redovnog sastanka

privremenog narodnog predstavništva

držanog na dan 14. maja 1919. godine u Beogradu.

Interpelacija

Poslanca Frana Grafenauerja in drugova, na gospoda ministerskoga predsednika, kot vodje centralne vlade SHS., o nemških grozodejstvih na slovenskem Koroškem in o oprostitvi slovenskih interirancev.

Dnevnik »Slovenec« z dne 11. maja 1919. štelo 108 poročaja:

V človeku spe zverinske strasti, ki v borbi za življenje izbruhnjejo v taki obliki, da se jih mora človek sramovati, ko dobi njegova duša zopet ravnotežje. Tako ne nič čudnega, če vojaštvo v najhujši boji zbesni, če se bojovnik zagriže v svojega nasprotnika, ga davi in ne pozna nobenega pardona.

Vse drugače se pa mora presojati človek, ki s hladnim razumom in premišljeno snuje načrt, kako da bo zbudil zverinske strasti in po zverinskih nagonih ubijal, moril, kar mu pride pod nož. Tak načrt so imeli za srbski narod avstro-ogrski vojskovodje: Iztrebite ga!

Do skrajnosti demoralizirano koroško nemštvo je bilo že med svetovno vojno navdušeno za avstrijsko metodo v Srbiji in jo je hotelo že todaj na Koroškem za Slovence uveljaviti. Todaj za varstvo Slovencev zakoni sicer niso mnogo veljali, toda podzavestni čut odgovornosti pred zakonom je zabranjeval na Koroškem iztrebljenje Slovencev z puško in viličami. Danas je drugače.

Najbrezvratnejši sovražniki slovenstva vladajo na Koroškem, katerih čut odgovornosti je utoliko razvit, v kolikor se boje sile in antante. Ti možje kakor dr. Lemisch, Schumy in tovariši, ki spadajo pred svetovno sodišče na vsled morebitne pomembnosti, marveč vsled uprizorjenih grozodejstev — so zaenvali na Koroškem načrt »tlačiščenja«. Že »Frei Stimme« so pred nedavnim namigavale na to.

Sklep celovških mogotcev je bil, za vsako ceno potisniti iz cele Koroške naše čete in potem uprizoriti zoper Slovence gorje, kakor so je na svojem telesu izkušali samo že Srbi med vojno. Inteligentne in uglednejše kmete pomorili, vse drugo zavedno slovensko ljudstvo pa odvesti v »ujetništvo«, je tam zgladovati, slovenske domove pa opleni in oropati, skratka uvesti tako strahovlado, da bi si niti en Slovenec ne upal nikar več zgoniti. Paklenski načrt, ki so ga do pičice izvršili, kolikor so pač mogli. Hvala Bogu, da so skoro vsa inteligenca in uglednejši sloji že pravočasno zbežali.

Priprave.

Protokolarično je dognano, da so že sredi aprila nemške bande pripovedovale, da v kratkem napadejo Velikovac. Vojaško povelje z dne 30. marca 1919. podpisano od podpolkovnika Schenka v Celovcu, in naslovljeno na artilerijsko poveljništvo majorja Mathea, napoveduje napad na Velikovac že prve dni meseca aprila in daje podrobne instrukcije za izvršitev načrta. Dejansko so že v noči 30. marca začeli napadati naše postojanke pri Velikovcu. Splošni napad so pa nameravali izvršiti dne 31. marca zjutraj. Naši so vse napade odbili, glavni napad pa prestregli s pravčasnim, hitrim protinapadom in razkropili šest za napad pripravljenih nemških stotnij severno od Velikovca. Nemci so čutili, da so še preslabi in so začeli zbirati nove moči mobilizirati, organizirati in doživati pomoči iz raznih krajev nemške Avstrije. O Veliki noči so nemški vojaki pripovedovali da bodo v najkrajšem času udarili. To so kazali tudi nemškutarski kolovodje, predvsem odpuščeni, pa žal ne izgnani in ne nadzorevani nemški uradniki testran fronte, ki so postali silno gibčni, so letali od kraja do kraja, stikali glave, nastopali skrajno predrzno, toliko da niso rekli: Čez par dni vas bomo! Treba bi bilo od naše strane močnih ojačenj in energičnih odredb in odprtih oči! V Dobrivasi je oblast zadnje dni pred polomom dobila v roke celo pismi, naslovljeno na našo nemškutarko, da naj pripravi za nemške vojake tisoč krapov. Kako so se Nemci na ta napad skrbno pripravili, dokazuje to, da so imele nemške patrulje seboj za vsak kraj ne samo liste uglednejših Slovencev, ki jih je treba »iztrebiti«, marveč tudi druge v javnem življenju popolnoma brez pomembne Slovence obojega spola, ki jih je treba opleni, pretepsti in odgnati. Nemški orožniki so povsod takoj zasedli orožniške postaje, v Črni na pr. je bil prej nemški orožnik, kakor je došla zadnja slovenska patrolja.

»Lov.«

Kamor su prešli nemški vojaki, se je začel takoj »lov« na Slovence. Za ta posel so imele povelje posebne patrolje. Te patrolje, ki so jih vodili podčastniki, so ponekod izjavile — priče na razpolago — da imajo — povelje, koga da naj opleni in oropajo. Samo en zgled, kako se naše ljudi »lovili«. Nekemu posestniku se pripelje nasproti nekaj nemških vojakov. Ker so gotovo izvohali, da je dotični tam v bližini, ga vprašajo, če ni morda on dotični. Ko to prizna, skoči nekaj infanterist z voza, rekoč: »Imen

brauchma!« — nasadi bajonet in začne repetirati. Bil je obseden, pa tudi bijen. Posestnik jim uteče. Iskali so ga potem po celem gozdu do pozne noči in streljali, da bi izgnali kakor zajca iz gnezda. Posrečilo se mu je uiti.

Nekega posestnika, ki so ga tudi iskali, so dobili pri drugi hiši, pa ga niso poznali. Da ga ne izvolhajo, je govoril ž njim, kakor da bi bil njihov pristaš. Da bi izvlekel iz njih, kaj da nameravajo, jih je vprašal: »Was macht's denn mit den Pfaffen?« Dobil je odgovor: »Die putz'ma alle, und die Slovenen, die gekennzeichent sind, die putz'ma a, und die übrige Volk wird sich schon legen«. Rekel je, da so sedem duhovnikov ujili in jih šest od teh takoj na potu v Celovec »spucali«, sedmega pa da bodo že v Celoveu. Morda se je samo hotel »pohvaliti« in izraziti želje kaj da bo storili s slovenskimi duhovniki, ako bi jih dobili.

Samo v beljaški okolici so tako polovili okrog 800 oseb, v Rožu in slovenskih občinah ob Vrbskom jezeru okrog 1600. Že s tem so dokazali, da niso prišli na nemška tla in med ljudstvo, ki bi hotelo morda pripadati k Nemški Avstriji, ampak med ljudstvo, ki mu morejo samo z najhujšim nasilstvom vdušiti jugoslovensko državno misel. Aretirali so pa tudi stare žene in mladino, tako n. pr. Mikulko v Rutah, 85 let staro in bolno ženo, Tempelnovo mater na Rutah, 65 let staro. Po večini so jih odpehali v Spital ob Dravi, in na Solnograško, grozeč jim da »bodo tam gladovali in si zapomnili, kodaj da so držali s Jugoslovani«. Po največ so jih najprej pretepli, drugim grozili, jih psovali kakor ne bi storil noben kanibal. V Zilski dolini so odvedli župnika Varmuta, Smažika, Krejčija, Vornika, Miklaviča.

»Vojni plen«.

Slovenskim zavednim kmetom in župnikom so odnesli vse, kar je premakljivega, kar niso mogli odnesti, so prodajali na dražbi. V ta namen so imeli očitno že prej tajno organizirane najslabše nemškutarske elemente, ki so za slepo ceno kupovali na »dražbi« dragocene reči. Ponekod v hišah ni ostalo drugega kakor gole stene, ne porišče moke, ne košček kruha, ne žlica, ne kozarec, ne kos perila, skratka ničesar. Povsod so najprej povpraševali po duhovniku. Z vojsko so prišli hkrati tudi najglasnejši nemški hujškači, ki so se bili svoj čas priselili med Slovence kot uradniki, pa so bili vsled hujskanja izgnani ali pa so pobegnili na nemško stran. Ti so vojakom pri roparskem delu pomagali. Nekateri, prej imoviti posestniki so postali tako popolni berači. Tudi na cerkve nemške tolpe niso pozabile. Odnesli so vse, kar je imelo kako vrednost, kakor kelihe, monštrance, mašno obleko so pa poteptali. Da syetiškim sobam, njihove krogeje niso prizanesle,

se povsemtem ni treba čuditi. Ponekod so uničili tudi matične knjige.

Poškino kopito in vislice.

Da je Lemisch-Schumyjeva druhal umorila več naših ljudi, o tem ni dvoma. Govori se morda več, kakor je res, toda nekateri slučajji so dokazani. Očevideci begunci povedajo o zadnjih dogodkih, ki so jih videli. Tako izpove neki kmet iz Roža: »V nedeljo, dne 4. majnika, so prišli k meni nemški vojaki, me opsovali, eden nastavi bajonet in se zažene proti meni. Če bi se ne bil pravočasno maknil, bi me bil prebodel. Na to me je hotel ustreliti. Drugi nemški vojak pravi Ne ustreliti! To je predobro zanj! Pobiti ga, da bo bolj in dalje trpel! Nato so me začeli svi s poškinim kopiti obdelavati. Pričujoče žene in otroci so zagnali krik in kleče prosili za me. Nato so se vojaki obrnili proti njim. Ta hip sem porabil in zbežal. Kaj se je z drugimi zgodilo, ne vem«. Dva dni prej so njegovega 14-letnega sina strahovito pretepli in odgnali. Še le na posredovanje in moledovanje nekoga beljaškoga Nemca-civilista, ki je bil slučajno navzoč so ga izpostavili.

Župnika Fuggerja v Št. Janžu v Rožu so vojaki tako pobili, da je 6. t. m. umrl v bolnici v Celoveu. Zato so pričó na razpolago. Župnika dr. Mörtla iz Hediš so razmesarili; če še živi, ja ne vem. Vojak, ki je zbežal iz Spitala ob Dravi, trdi, da je na lastne oči videl, da so tam obesili tri slovenske duhovnike. Drugih prič za to ni.

Posebno označuje prepalost nemškega vojaštva sledeč izpričan dogodec: Nemške tolpe so vozile mrtve vojake proti Celoveu; porezali su mrtvecem ušesa, nosove, iztaknili jim oči in jih razmesarili po telesu in obrazu. To so storili zato, da so v Celoveu razglasili, da postopajo tako z nemškimi vojaki jugoslovenski vojaki. Nekega mrtvega vojaka so pribili na zid, mu preparali trebuh, čreva pa ovili okrog trupla, in potem to kazali in trdili, da so to storili slovenski vojaki.

Megla se stori človeku pred oči, če o teh grozodejstvih premišljuje. Človek se nehote vpraša: Li res na tem svetu ni oblasti, ki bi kaznovala take hudodelce, katerih zastopnik, kakor Schumy, bodo pred pariško mirovno konferenco hinavsko zavijali svoje obliznjene, ofijaltske obraze in lagali, lagali po svoji stari navadi! Za te ljudi ni človeškega priimka ampak edinole izraz: Zveri!

Tomu popolnoma verodostojnemu poročilu, katero jasno opisuje priprave, obseg in uničevalni namen nemških tolovajstev na slovenskem Koroškem je treba še pristaviti, da so iz zilske doline in iz beljaške okolice po poročilu očevideca izgnani tudi še preostali g. župniki: A. Polnar iz Št. Štefana na Zili in Lovro Božić v Melbicah, kakor tudi g. župniki Sadjak iz Št. Lenarta pri Sedmih studencih,

Narašek iz Št. Jurja na Strmcu in g. Bric iz Dvora. Ljudstvo v teh župnijah je sedaj čisto brez duhovne pomoči in izročeno divjemu terorju barbarskih nemških tolpa.

Da imajo nemška grozodejstva in uveljavljeni nemški teror očevidni namen najprej ustrahovati in polagoma zatreti s kruto silo vse slovensko prebivalstvo na Koroškem, je temu najjasnejši dokaz o bmejn a občina Brdo pri Šmohorju, iz katere niso nemški tolparji siloma iztirali le miroljubnega g. župnika N. Vernika, ampak poleg njega tudi vse najzavednejše može, in njih dorasle člane družine, kar jih ni do tedaj s svojim begom rešilo golo življenje. Med temi nesrečnimi žrtvami nemškega nasilja se nahajajo posestniki: Vinčo Rauter, oče in sin i obe njegovi hčeri, tako da je ostala doma le bolna žena s tremi vnuki pri obširnem posestvu. Nadalje so nemški divjaki izgnali iz imenovane občine posestnike Nikolaj Strugger iz Most, Tomaša Jobst in Martina Petrič iz Brdo, in ženo g. poslanca Grafenauerja, katera je ostala kot edina varuhinja na domačem posestvu, ter g. Petra Urbañc iz St. Štefana na Zili. Divjanje nemških tolpa na Koroškem je tako brezozirno, da je zapadel internaciji v kljub nemške vlade v Celovcu že meseca novembra 1918. priznani eksteritorialitete in oficijelnega zastopstva deželne vlade v Ljubljani tudi slovenski komisar Dr. Janko Hočevar, kateri sedaj biva in gladije konfiniran kot bolehen mož v 1180 m visoko ležeči planinski vasi Wallnitz in deli žalostno svojo usodo s Franjo Erratom kot sotrpinom. Toliko je do danas znano v nečloveškem postopanju nemške soldateske s prebivalstvom slovenske Koroške. Ni nam še znana nadaljna usoda internirancev; vemo le iz zanesljivega vira, da so internirani deloma v taboriščih v nemškem špitalu ob Dravi, deloma v Nilštatu in nekaj žrtev, osobito dubovnikov, je interniranih

v zgornjem Dravogradu. Dobro pa smo poučeni o žalostnih razmerah in o surovem postopanju z interniranci v teh taboriščih po pričah, ki so ob času od strani Nemcev prekršenoga premirja v Božiču leta 1918. okušali trdobo in gnjusobo v teh zverinjkih in več kot verjetno je, da se z interniranci tudi ta pot v nobenem oziru ne bo postopalo ravno dostojno, ampak po znanih nemških metodah.

Čutimo se dolžni, da na podlagi teh žalostnih dejstev stavimo na gosp. ministrskega predsednika sledeča vprašanja:

1. Je li voljan, da se v imenu vlade SHS odločno zavzame za izboljšanje usode nesrečnih internirancev?

2. Ali hoče pri velesilah entente nemudoma ukreniti vse potrebno, da naj ona zaukaže, da se vsi interniranci vrnejo nemudoma in neovirano na svoje domove?

3. Ali hoče zastaviti ves svoj vpliv pri ententi, da proisče taista po komisijah, sestavljenih iz zastopnikov onih držav, ki na tom teritoriju nimajo direktnoga interesa, vsa grozodejstva nemške soldateske in druge organizirane druhali na Slov. Koroškem.

4. Interpelanti prosijo, da g. ministrski predsednik na to interpelacijo ustmeno odgovori.

Beograd, dne 14. maja 1919.

J. Strein s. r.	P. Grafenauer s. r.
Dr. Jos. Höhnjec s. r.	Dr. Korošec s. r.
J. Vesenjāk s. r.	F. Pišek s. r.
Dr. Jos. Lovrenčić s. r.	Dr. Fran Janković s. r.
Ivan Brodar s. r.	Dr. Schaubach s. r.
Dr. J. Šimrak s. r.	D. Banić s. r.
Dr. Lovro Pogačnik s. r.	Dr. Deželić s. r.
Fon s. r. Sušnik s. r.	Gostinčar s. r.

